

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Pedagogická fakulta

Katedra pedagogiky a psychologie

Bakalářská práce

Vliv hudebních činností na chování dětí v mateřské škole

The Influence of Musical Activities on The Behavior of Children in Kindergarten

Autor: Zuzana Pekárková

Vedoucí práce: PaedDr. Alena Váchová

2015

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem svoji bakalářskou práci vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě - v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných pedagogickou fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích, 25. března 2015

.....

Zuzana Pekárková

Poděkování

Srdečně děkuji vedoucí bakalářské práce PaedDr. Aleně Váchové za cenné rady, připomínky, ochotu a milý přístup.

Dále bych chtěla poděkovat všem paním učitelkám v mateřských školách za jejich ochotu a kladný přístup. Samozřejmě velké poděkování patří mé rodině za trpělivost a neustálou podporu.

Abstrakt

Tématem bakalářské práce je vliv hudebních činností na chování dětí v mateřské škole. Teoretická část se zaměřuje na charakteristiku vzdělávání v mateřské škole a hudební činnosti v předškolním vzdělávání, dále na předškolní dítě s problémovým chováním a výchovné působení na něj. V neposlední řadě se věnuje hudbě, jejímu působení na člověka a jejímu využití. V části praktické je vytvořen týdenní program hudebních aktivit, který byl s dětmi zrealizován. Cílem bylo zjistit, jak působí hudební činnosti na děti s problémovým chováním v mateřských školách. Byly sledovány projevy chování dětí a následně vyhodnoceno, jak se děti při činnostech chovají a jestli se jejich chování liší při hudebních a nehudebních činnostech. K úspěšnému vyhodnocení mi pomohly rozhovory s učitelkami.

Klíčová slova

Problémové chování – hudební činnosti – předškolní věk – mateřská škola

Abstract

The topic of the thesis is the effect of music on nursery school pupils. The theoretical part concentrates on characteristics of preschool education, and on the role of musical activities within the given context. A section is dedicated to the question of applicability of these educational strategies to children with behavioural problems. A more general theoretic examination of the influence of music on people is, however, also included. The practical part consisted in creating and then carrying out an original educational program. This one week long program comprised of interconnected musical activities, and the thesis analyses the behavioural differences in children between the musical, and the non-musical parts of these activities. A special attention was paid to the effect of music on children with behavioural problems. A series of interviews with teachers was also subsequently carried out, to help to interpret the data.

Key Words

behavioural problems – musical activities – preschool children – kindergarden

Obsah

ÚVOD	9
TEORETICKÁ ČÁST	10
1. HUDEBNÍ ČINNOSTI V MATEŘSKÉ ŠKOLE.....	10
1.1 Vzdělávání v mateřské škole	10
1.2 Hudební činnosti v předškolním vzdělávání	12
1.3 Druhy hudební činnosti v mateřské škole	14
1.3.1. Pěvecké činnosti	14
1.3.2 Instrumentální činnosti	17
1.3.3 Hudebně pohybové činnosti	18
1.3.4 Poslechové činnosti	19
2. PŘEDŠKOLNÍ DÍTĚ S PROBLÉMOVÝM CHOVÁNÍM	20
2.1. Vymezení problémového chování	20
2.2. Výchovné působení na děti s problémy	21
2.2.1 Zdravotní stav- poruchy sluchu.....	22
2.2.2 ADHD a poruchy pozornosti.....	23
2.2.3 Dítě s komunikačními problémy	24
2.3 Hudba a její působení na člověka	26
2.4 Terapeutické využití hudby	27
PRAKTICKÁ ČÁST	28
3. CÍL A METODIKA VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ.....	28
3.1 Cíl výzkumného šetření	28
Výzkumné otázky	28
3.2 Výzkumné metody.....	29
Pozorování	29
Rozhovor	29
Případová studie.....	29
3.3 Výzkumný soubor a průběh výzkumného šetření	30
3.4 Program hudebních aktivit.....	31
4. PŘÍPADOVÉ STUDIE	34
4.1 Lucie	34
4.1.1 Osobní anamnéza	34
4.1.2 Výsledky pozorování	35
4.1.3 Shrnutí	37
4.2 Vanessa	39
4.2.1 Osobní anamnéza	39

4.2.2 Výsledky pozorování	40
4.2.3 Shrnutí	42
4.3 Šimon	44
4.3.1 Osobní anamnéza	44
4.3.2 Výsledky pozorování	44
4.3.3 Shrnutí	46
4.4 Michal	48
4.4.1 Osobní anamnéza	48
4.4.2 Výsledky pozorování	48
4.4.3 Shrnutí	50
5. SHRUTÍ A DISKUZE	52
ZÁVĚR.....	54
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	55
SEZNAM PŘÍLOH	58

ÚVOD

Už od dětství jsem byla vedena k hudbě a žila hudbou. Hraji na klavír a 10 let jsem zpívala v pěveckém sboru. Hudba je pro mne velký lék a umí hojit i ty nejhlubší rány. Sama jsem se setkala se situací, kdy mi bylo hodně smutno z odchodu blízké osoby, jen hudba mi dokázala ulevit od bolesti.

Proto jsem si vybrala právě hudební činnosti v mateřské škole, abych zjistila, jak hudba působí na děti s problémovým chováním. Každý může mít v sobě nějaký problém a jsem přesvědčena, že nenásilná forma hudby může každému, ať už dospělému nebo malému dítěti, alespoň trochu pomoci.

S dětmi jsem měla možnost vyzkoušet mnoho hudebních činností a sledovat, jak se při nich chovají. Zaměřila jsem se na děti s problémem v chování, které jsem v období jednoho týdne při činnostech pozorovala.

Mým cílem je dojít ke zjištění, jak hudební činnosti na tyto děti působí. Jak děti s problémovým chováním reagují na jednotlivé hudební činnosti, jak se při nich chovají a jak se liší jejich chování při hudebních a nehudebních činnostech.

TEORETICKÁ ČÁST

1. HUDEBNÍ ČINNOSTI V MATEŘSKÉ ŠKOLE

1.1 Vzdělávání v mateřské škole

Předškolní vzdělávání je součástí systému vzdělávání a představuje počáteční stupeň veřejného vzdělávání, které je organizované a řízené požadavky a pokyny MŠMT. Je určeno pro děti od tří do šesti (sedmi) let. Předškolní vzdělávání je zajišťováno mateřskými školami nebo v přípravných třídách základních škol. Třídy v mateřských školách mohou být věkově heterogenní či homogenní. Ze zákona se naplňují do počtu 24 dětí. Zřizovatel může určit maximální počet 28 dětí na třídu. Je důležité dítě rozvíjet po všech stránkách, po fyzické, psychické i sociální. Předškolní vzdělávání se maximálně přizpůsobuje individuálním potřebám dítěte a dbá na vývojová specifika dětí. V dnešní době je možné integrovat dítě se speciálními vzdělávacími potřebami do běžných mateřských škol, proto je důležité uplatňovat individuální přístup ke každému dítěti. Integrace dětí s postižením a znevýhodněním tak pomáhá přiblížit se normálnímu prostředí a oslabení izolace, nebo odmítání společností (Smolíková, 2004).

Vzdělávání v mateřské škole se řídí Rámcovým vzdělávacím programem pro předškolní vzdělávání, který vymezuje hlavní podmínky, požadavky a pravidla pro vzdělávání dětí předškolního věku. Jak se uvádí v předchozí kapitole, předškolní vzdělávání se maximálně přizpůsobuje vývojovým fyziologickým, kognitivním, sociálním a emocionálním potřebám dětí. Dítě by se mělo v mateřské škole cítit spokojeně, bezpečně, jistě a radostně. Předškolní vzdělávání by mělo doplňovat rodinnou výchovu, dávat dítěti dostatek podnětů pro jeho aktivní rozvoj a učení dle jeho individuálních potřeb. Pro rozvoj dětí po všech stránkách je důležité uplatňovat vhodné metody a formy práce. Vhodné metody podle RVP PV jsou kooperativní učení hrou a prožitkové učení. Dále situační učení a spontánní sociální učení. Činnosti řízené a spontánní by měly být v mateřské škole vzájemně propojené a vyvážené dle potřeb a možností dítěte (Smolíková, 2004).

Jiné metody výuky můžeme hledat v alternativních školách, mezi které patří školy - Waldorfské, Montessori, Zdravé, Začít spolu, Lesní a jiné. Zde se snaží o přiblížení učiva formou hry, diskuze, problémových úkolů, využití určitých materiálů a jiné. Běžné mateřské školy mohou také pracovat s prvky těchto škol (Alternativní školy, 2001-2015).

V předškolním vzdělávání je třeba uplatňovat integrovaný přístup. Vzdělávání v mateřské škole by mělo probíhat na základě integrovaných bloků, které nerozlišují „vzdělávací oblasti“ či složky, ale které nabízejí dítěti vzdělávací obsah v přirozených souvislostech, vazbách a vztazích.“ Dříve se tento obsah uměle členil do „výchovných složek“, v dnešní době je již kompaktní a vnitřně propojený. Představuje hlavní prostředek vzdělávání dětí v mateřské škole. V RVP PV je vymezen tak, aby sloužil k naplňování vzdělávacích záměrů a dosahování vzdělávacích cílů. Jednotlivé oblasti jsou pro pedagoga sepsány tak, aby pro něj byly srozumitelné a s jejich obsahem mohli dále pracovat (Smolíková, 2004).

Organizační formy vzdělávání v mateřské škole se velmi liší od organizačních forem vzdělávání v základních školách. Organizační formy dne v mateřských školách by měly být podobné životu dítěte v rodině a doma. Vzdělávání dětí v mateřské škole není jen o řízených činnostech, ale týká se všeho co se v mateřské škole děje. Formy vzdělávání, které dítěti mateřská škola nabízí: volná hra, řízená činnost, stravování, cvičení, odpočinek, hygiena, pobyt venku, rituály, kroužky a nepravidelné činnosti (výlety, akce, oslavy aj.). Každá forma má své přínosy, ale i rizika, kterých si musí být pedagog vědom (Svobodová, 2010).

RVP PV stanovuje rámcové a dílčí cíle, dílčí a klíčové kompetence, které jsou vzájemně propojené. Také činnosti v mateřské škole by měly být vzájemně propojené a vzájemně se doplňovat. Mezi tyto činnosti patří: pohybové činnosti a cvičení (dechová, relaxační, uvolňovací), různé druhy her (smyslové, motorické, hudební, hudebně pohybové, konstruktivní, námětové, volné, spontánní, sociální), sebeobslužné činnosti, činnosti zaměřené na poznávání lidského těla, vyprávění, pěvecké činnosti, hry s jazykem a slovy, poslechové činnosti, experimentování, objevování nového, činnosti podporující tvořivost a fantazii, řešení problémů, činnosti pro rozvoj emocí a empatií, činnosti pro rozvoj vlastního „JÁ“, činnosti zaměřené na poznávání přírody a okolí, kooperativní činnosti, dramatické činnosti, výtvarné činnosti, činnosti přibližující dítěti svět kultury a

umění, poznávání jiných kultur, činnosti v určité roli, činnosti seznamující s pravidly a mnoho dalších činností, které nalezneme ve vzdělávací nabídce RVP PV (Smolíková, 2004).

Hudební činnosti jsou její nedílnou součástí a v mateřské škole jsou zpravidla zařazovány každý den.

1.2 Hudební činnosti v předškolním vzdělávání

Jak už je uvedeno v předchozí kapitole, hudební výchova v mateřské škole probíhá společně s dalšími výchovnými složkami, které mají jednotný cíl: vytvořit základ pro rozvoj harmonického člověka. Je velmi důležité, aby hudební činnosti v mateřské škole byly hravé, tvořivé, poučné, zajímavé a přinášely dětem radost a prožitek. (Zezula, Janovská, 1990).

„Současná hudební výchova je zaměřena na vytváření a pěstování vztahu dětí k hudbě prostřednictvím dětského hudebního projevu v kontextu dalších múzických aktivit.“ (Jenčková, E., 2005, s. 9)

Také Voborník říká, že hudební výchova v mateřských školách je spojena s literární, jazykovou, výtvarnou i pohybovou výchovou (Voborník, 1979).

„Co je pro děti v mateřské škole nejvíce motivující a povzbudivé? Je to samozřejmě učitelka, jež má zjevně hudbu ráda a hraje na hudební nástroj.“ (Jurkovič, P., 2012, s. 22)

Holec uvádí, že hudební výchova není chápána jako samostatná složka, ale je jednou z oblastí důležitých pro vývoj předškolního dítěte. Součástí RVP PV je výchova ke kooperaci, která společně s pohybem, komunikačními a kulturně estetickými dovednostmi má významný vliv na utváření dětské osobnosti. Hudební výchova se dotýká všech pěti vzdělávacích oblastí, které nám pomáhají plnit vzdělávací cíle. (Holec in Buriánová, 2002)

Vzdělávací oblasti a hudební výchova (Holec in Buriánová, 2002):

Dítě a jeho tělo	koordinace pohybu, relaxace, dýchání, hudebně-pohybové hry
Dítě a jeho psychika	sluchové a rytmické hry, pěvecké činnosti, rozvoj paměti, pozornosti, představivosti a fantazie, rozvoj komunikačních dovedností
Dítě a ten druhý	rozvoj komunikace, kooperace, dělba práce, ohleduplnost
Dítě a společnost	poslech hudby, improvizace, tříbení vkusu, hra na hudební nástroje, zpěv písní, zábavy a slavnosti.
Dítě a svět	hudba je součástí celého našeho života a provází nás na každém kroku

1.3 Druhy hudební činnosti v mateřské škole

Již v roce 1979 Voborník uvádí, že mezi hudební činnosti v mateřské škole patří: pěvecké, instrumentální, hudebně pohybové a poslechové činnosti (Voborník, 1979).

V mateřské škole se můžeme setkat s různými hudebními prostředky, kterými jsou písně, hudebně pohybová hra, říkadla, instrumentální hra a další (Zezula, Janovská, 1990).

Během hudebních činností nesmíme zapomínat, ani na příležitost pro relaxaci a vzájemnou komunikaci prostřednictvím hudby a pohybu (Jenčková, 2005).

Podle Jurkoviče v posledních třech měsících těhotenství dítě poznává matčin hlas a reaguje na něj pohybem. Již tedy v prenatálním období se dítě setkává s hudbou takovou. Při zpěvu matky bránice vyvolá signály a dítě na ně může reagovat, mohou se tedy i tak dorozumívat již v prenatálním období. Již při narození svým prvním výkřikem prvně oznámí, že je mezi námi a že jej máme brát na vědomí a rozumět jeho potřebám. Dítě matka může uklidnit, či jen potěšit právě písničkou, ukolébavkou nebo broukáním určitých tónů (Jurkovič, 2012).

1.3.1. Pěvecké činnosti

Sedlák zdůrazňuje, že pěvecký projev byl vždy pro člověka přirozený (Sedlák, 1974).

Tichá a Raková uvádí, že zpěv přirozenou cestou rozvíjí hudební schopnosti i řečové dovednosti. Zpěv je také nejdůležitější ze všech hudebních činností. Dítě se jejím prostřednictvím setkává s celým hudebním světem (Tichá, Raková, 2007).

Při hudební výchově je velmi důležitý výběr písní. Na počátku by měla především stát píseň lidová. Za vhodný výběr můžeme považovat sbírku od Františka Bartoše *Naše děti*, kde nalezneme písně o rodině, ale také písně s různými nářečími, které i dnešním dětem dávají povědomí o lidové slovesnosti a lidových hrách a zvycích. Další vhodnou volbou mohou být sbírky K. J. Erbena. K. Plicky, F. Volfa. (Jurkovič, 2012).

V dnešní době můžeme hudbu slyšet úplně všude. Často se děti setkávají s hudbou z masmédií. Ovlivňuje jejich vkus, protože se seznamují nejen s hudbou lidovou, ale hlavně s hudbou umělou a různými žánry hudby. Tím vzniká tedy nebezpečí pro lidovou a folklórní píseň, kdy do popředí se více dostává taneční a „moderní“ hudba (Sedlák, 1974).

Podle Zezuly a Janovské je pro děti v mateřské škole důležitá především motivace a vhodný hudební vzor (Zezula, Janovská, 1990).

Sedlák uvádí, že hudební motivace vzniká již v prvních měsících života dítěte. Projevy jsou vázány na motoriku a rytmické pohyby. Pohyby rukou, nohou nebo později celým tělem, kterými mohou děti vyjadřovat rytmus, jsou viditelné již v šesti měsících života dítěte. V batolecím věku už přichází na řadu první pokusy o zpěv a imitaci hudebních popěvků (Sedlák, 1974).

Také Holec píše o motivaci dětí v předškolním věku. Nejlepší motivací pro děti je krásně a s chutí zazpívaná písnička. K motivaci nám může mnohdy pomoci maňásek, obrázky, krátký příběh nebo hra. Pro děti musí být zpěv hrou, ne povinností (Holec in Buriánová, 2002).

„Počátkem zpěvu je naslouchání a pokus dítěte vyjádřit různými způsoby, co jeho sluch zachytil.“ (Raková, Štíplová, Tichá, 2009)

Na začátku se snažíme odpoutat od mluvního hlasu a probouzíme v dětech zpěvní hlas. Když si dítě pobrukuje, naladíme se na jeho „zpěv“ a napodobováním zvuků s ním rozmlouváme. Pokud se naladíme na některou písničku, můžeme ji zazpívat na určitou slabiku *na, no, ne, la...* Dítě se k nám může přidat. Je důležité nezpívat moc hluboko a nahlas. Zpěvní hlas můžeme probudit také napodobováním různých zvuků. Povzbuzujeme dítě, aby napodobovalo hlasem různá zvířátka nebo jiné zvuky. Například: Kukačka – ku-ku, sova – húúúú, vrána – kráááá, čmelák – brrrrmmm, vrčení psa – vrrrr, mňoukání kočky – mijauuuu, zahoukání vlaku – hu- húúúúú, holub – vrrrkúúúú, komár – bzzzz, kráva – búúúú, auto – brrrrrrmmm, buben – bum bumtarata bum, zvoneček – cililink a mnoho dalších. Odpoutání od mluvního hlasu můžeme rozvíjet juchnutím, kýchnutím, aby dítě zabruslilo do vyšší hlasové polohy. Výborné jsou hry na meluzínu, sirénu, zvony, start rakety, na cizí planetě, strašíme se (Tichá, Raková, 2007).

Dalším stupněm v rozvoji pěveckých činností je naučit hlasivky, aby uměly vytvořit (zopakovat) výšku tónu, kterou dítě slyší. K tomu nám mohou pomoci hry „Na ozvěnu“ kdy dítě opakuje, co jim paní učitelka zazpívá. Hra na opakování popěvku „Jak se jmenuješ? Nebo „Zapívej své jméno“. Při těchto hrách je důležitý dobře fungující hudební sluch, který u dětí mladších není ještě rozvinutý, proto mu musí přijít na pomoc zrak a pohyb. Dítě si postupem času vše zapamatovává a upřesňuje. Samozřejmě za předpokladu, že má vhodný hlasový vzor, naučí se interpretovat a intonovat nejprve jednoduché písničky. Později můžeme vyzkoušet nácvik složitějších písní (Tichá, 2005).

Dětský hlas by neměl být dlouho zatěžován a neměl by se přepínat (Sedlák, 1974).

Také Zezula a Janovská uvádí, zpěv by měl být lehký, ve vyvětraném a čistém prostředí. Měly bychom vést děti ke správnému dýchání a držení těla při zpěvu (Zezula, Janovská, 1990).

Při zpěvu nesmíme zapomínat na správné dýchání. Dýchání můžeme spojit s relaxačním cvičením s využitím různých příběhů. Správný nádech je nosem do břicha a výdech ústy. Dechová cvičení provádíme krátkou dobu a nejen při pěveckých činnostech. Pro nácvik správného nádechu můžeme použít různou motivaci. Nádech čerstvého vzduchu v horách, přivonění si ke kytice, nasát vůni oblíbeného jídla. Pro správný výdech můžeme využít různá cvičení například: odfouknutí pírka, foukání brčkem, foukání do bubliny (bublifuku), pofoukat si ruku, rozehnat mraky na obloze, rozmrazit zamrzlé okno (Holec in Buriánová, 2002).

Součástí pěveckých činností je uvolnění celého těla. Uvolňovací cvičení podle Tiché- hadrový panák, setřásáme sníh, loutka na provázku, máchání prádla, medvědi se kolíbají, uvolněná ramena (Tichá, 2005).

1.3.2 Instrumentální činnosti

Instrumentální činnosti vycházejí z přirozené hravosti dětí a z jejich zájmu zkoumat, co jak zní. Rozvíjí hudební schopnosti, vedou k rozlišování nehupebních a hudebních zvuků, pomáhají v rytmické stránce řeči a hudby. Instrumentální činnosti se budují od přirozených hudebních aktivit. Předcházejí jim tedy pohyby při říkadlech a hrách se zpěvem – chůze, tleskání, pleskání, podupy, ukazování/rozpočítadla, kolébání (Zezula, Janovská, 1990).

Rozvíjí se tedy nejen samotný pohyb a koordinace, ale také sluchové vnímání, tempo, rytmus a dynamika. Například opakovaný úder do bubínku může vzbuzovat ráznou chůzi. Kdy naopak lehké potřesení rolničků může vyvolat lehký pohyb po špičkách. Toto v dětech podněcuje fantazii, hudební vnímavost a pohybovou kreativitu (Jenčková, 2005).

Franěk zmiňuje, že člověk již v prenatálním období získává zkušenost s pravidelnou pulzací, kterou představuje chůze a tep srdce při vyrovnaném stavu matky (Franěk, 2005).

Jenčková dále uvádí, že hra na hudební nástroje na děti působí také velmi motivačně. Zajímá je také jejich barva, zvuk, tvar, ale i materiál. Hrou na hudební nástroje si děti mohou vytvořit představu o různých zvucích. Například rolničky nám mohou připomínat koníčka, Kašpárka, ovečku či sněhové vločky. Bubínek nám může znázornit nebo připomenout zvuky zase něčeho jiného. V každém hudebním nástroji můžeme najít rekvizitu pro hru nebo dramatizaci (Jenčková, 2005).

Dětem dáváme hudební nástroje, které jsou lehce ovladatelné a lehké. Používáme Orffovy nástroje. Mezi často používané nástroje v mateřské škole patří: dřívka, bubínek, tamburína, triangel, rumbakoule, rolničky, činelky, dřevěné bloky a různé zvonečky. Sedlák potvrzuje názor Jenčkové výše a říká, že tyto nástroje často používáme jako prostředek zvukomalby při dramatizaci, při práci s říkadlem a písní, také u vyprávění příběhů, ale i v souvislosti s pohybovou výchovou (Sedlák, 1974).

Jenčková uvádí, že některé hudební nástroje si můžeme také vyrobit. To je pro děti velmi lákavé, rozvíjejí jejich kreativní myšlení, představivost a také motoriku. Výbornými nástroji mohou být běžné předměty kolem nás. Zvuky pytlíku, pokličky, koření v krabici, různé ořechy, plastová víčka, ale také listí, papír, vydlabané dřevo mohou být pro dítě velmi zajímavým prostředkem k poznání hudby (Jenčková, 2005).

Některé hry s hudebními nástroji uvádí Kulhánková. Je to např. hra „Dva stejné nástroje“, kdy děti mají stejné nástroje, 1 dítě na jeden zahraje, dítě se stejným nástrojem mu odpoví. Při hře „Melodická a rytmická ozvěna“ učitel zatleská, zadupe, zapleská na tělo nějaký rytmus a dítě jej zopakuje, nebo může učitel přidat k tleskání určitou melodii spojenou s pohybem. Oblíbená je hra „Na slepou bábu“, kdy v prostoru jsou tři hudební nástroje, jedno dítě má zavázané oči, podle sluchu si vybere jeden hudební nástroj a jde po slepu za jeho zvukem (Kulhánková, 2010).

1.3.3 Hudebně pohybové činnosti

Pro děti předškolního věku je nejlepší navázat kontakt s hudbou a jejím dílem prostřednictvím pohybu. Pohyb je pro dítě nejpřirozenější potřebou a je jím podmíněno i tělesné, citové a intelektové zrání. Smyslem je dětem poskytnout příležitost svobodného projevu, emocionálního vyjádření, poznávání a ověřování hudebních zákonitostí (Jenčková, 2005).

Zezula a Janovská uvádí, že podstatou je tvořit spojení hudby s pohybem a pohybu s hudbou. Písně můžeme doplnit tanečním pohybem (Zezula, Janovská, 1990).

„Dostatek pohybu je pro děti podmínkou harmonického vývoje. Proto i hudebně pohybové aktivity jsou pro ně nejen prostředkem hudebního poznávání a vzájemné komunikace, ale též výtečným relaxačním prostředkem.“ (Jenčková, E., 2005, s. 11)

Šimanovský zmiňuje, že relaxace uvolňuje kosterní svalstvo a uvolňuje tak celé tělo. Má uklidňující účinky a pomáhá s koncentrací a soustředěním na sebe sama (Šimanovský, Tichá, 2012).

Také Jenčková říká, že pohyb pomáhá také ve vyjádření vlastních emocí a v komunikaci. Komunikace pohybem pomáhá jedinci uvědomit si své tělo, mimiku, jednotlivé části těla, vyjádřit se, sdělit výraz či emoce (Jenčková, 2005).

Tichá a Raková uvádí některé pohybové hry rozvíjející pozornost a soustředění. Jednou z nich je hra STOP- zakládá se na okamžité pohybové reakci na náhlou změnu, která může představovat například úder do bubínku. Dítě v pohybu musí zvuk zaregistrovat a zareagovat zastavením se. Další úder do bubínku mu umožní znovu se dát do pohybu. Obdobná hra nazývaná se: Pochodujeme s bubínkem- kdy společně pochodujeme do pravidelného rytmu bubínku. Tempo můžeme postupně zrychlovat, zpomalovat, nebo také jedním úderem pochod zastavit. Popřípadě u dětí staršího věku utvořit dvojice, trojice čtveřice (Tichá, Raková, 2007).

1.3.4 Poslechové činnosti

Již v roce 1990 Zezula a Janovská v knize uvádí, že prvními „poslechovými činnostmi“ je pro člověka vnímání zvuků přírody a okolí, které ho obklopují už od narození. Dítě se snaží vnímat zvuky zvířat a ptáků, zvuky vycházející z činností a práce lidí. Zvuky se snaží rozlišovat a vyznat se v nich. Poslech často spojujeme s pohybem. Náměty na poslechové činnosti v mateřské škole by měly vycházet z toho, co děti zajímá a poutá, hlavně u mladších dětí. Činnosti by neměly být příliš dlouhé a náročné (Zezula, Janovská, 1990).

Také Voborník říká, že dítě poslechem hudby získává zkušenosti a vztah k hudbě, které může uplatnit ve spolupráci s dalšími hudebními činnostmi (Voborník, 1979).

Poslechové činnosti můžeme zařazovat během celého dne. Pomáhají nám ke zkvalitnění posluchačských dovedností, estetického vnímání a bližší poznání hudby. Skladby, které děti zaujaly, chtějí opakovat častěji a často je spojují se spontánním pohybem. Děti předškolního věku je důležité motivovat a navádět správným směrem, aby získaly posluchačské zkušenosti (Zezula, Janovská, 1990).

Aktivitu dětí při poslechu hudby podněcujeme tím, že dáme dětem na začátku poslechu určité otázky: je hudba veselá, smutná, tančí, pochoduje, je pomalá, rychlá, je možná ke spaní? Můžeme dát dětem prostor pro vlastní improvizaci, fantazii a kreativitu jak v oblasti vyjádření hudby pohybem, malbou či slovem. Pokud se jedná o poslech k rozpoznání určitých zvuků, je dobré předem dětem zadat úkol, na co se mají blíže zaměřit, například jaká zvířátka, nástroje, zvuky slyšíš? (Raková, Štíplová, Tichá, 2009)

2. PŘEDŠKOLNÍ DÍTĚ S PROBLÉMOVÝM CHOVÁNÍM

2.1. Vymezení problémového chování

Podle Michalové je každé dítě jiné, liší se od sebe vzhledem, ale také chováním. Pokud se chování začne odlišovat od normy, znamená to, že s ním není něco v pořádku. Pokud jsou tedy projevy chování určitého jedince mimo uznávanou normu, stává se dítě v očích druhých tzv. problémovým (Michalová, 2012).

Dle Vágnerové označení problémové dítě, může obsahovat všechny možné odchylky od běžného chování. Dítě se odlišuje od normy a často nesplňuje očekávání učitele. Jedná se o odchylky v oblasti chování, prožívání, myšlení, ale také odchylky fyzického vzhledu. Pokud se chování vyskytuje dlouhodobě, bývá často označováno jako problémové a pro učitele je tak práce s těmito dětmi náročnější a nepřináší jim takové uspokojení (Vágnerová, 2005).

Norma- normalita. Normalita je nejčastěji považována za jev, který odpovídá předem stanovenému očekávání. Pojem „normální“ můžeme chápat ve více významech. Za statistické pojetí normality můžeme považovat za normální to, co je nejvíce časté a průměrné. Jevy co jsou nad a pod průměr jsou považovány za nenormální. Funkční pojetí považuje za normální stav, kdy nějaký systém plní svou funkci. Nenormální je to, co je dysfunkční, přestože může být v populaci četné. V normativním (např. mravním) pojetí normality je normální to, co je očekávané, přípustné a správné. Nenormální je nepřijatelné, nežádoucí a nepovolené. Mezi různými kulturami se pojetí normality může lišit (Svoboda, 2012).

Michalová uvádí, že v prostředí mateřské školy můžeme za problémové chování označit jakékoliv chování, které je pro učitele nepřijatelné (Michalová, 2012).

Spousta rodičů se setkává u svých dětí s problémovým chováním. Stěžují si, že jejich děti vyžadují velkou pozornost a jsou těžce zvladatelné. V převážné většině se jedná o rušivé a neklidné chování. Tento stav je velmi často přehlížen a mnohdy dochází k jeho zhoršení, někdy může končit velmi špatně (Train, 1997).

Podle Scheedyové-Kurcinkové problémové děti jsou děti normální, které můžeme označit za mimořádně emocionální, vytrvalé, citlivé, vnímavé a často nepřízpůsobivé. Od dětí normálních se označují jen slovem „mimořádně“, a tím se stávají problémovými. Tyto vlastnosti mají všechny děti, jen u problémových dětí se vyskytují ve větší míře (Sheedyová-Krucinková, 1998).

Train popisuje problémové chování jako chování rušivé. Dítě může působit smutně, osaměle, nebo nesoustředěně, agresivně a nepřátelsky (Train, 1997).

V mé bakalářské práci se zaměříme na děti, které jsou nesoustředěné, mají problém s pozorností a jeví častý nezáměr. Také na děti s neschopností komunikovat a na dítě s ADHD.

2.2. Výchovné působení na děti s problémy

„V žádném jiném období života nelze člověku s problémovým chováním pomoci efektivněji než jako dítěti v období o tři do šesti let.“ (Sagi, A., 1995, s. 8)

Sagi říká, že určité projevy problémového chování v mateřské škole jsou pro učitelky signálem, jimiž dítě říká: POMŮZ MI! Ve skutečnosti dětmi potřebujícími pomoc jsou ty, jejichž vývoj je nějak narušen (Sagi, 1995).

Důležité je brát v potaz, že mluvíme o dětech předškolních, u kterých se odlišnost v chování dá rychle rozpoznat. Jedná se o děti malé, které někdy zlobí. Běžné zlobení musíme odlišit od zlobení neúnosného, překračující určité hranice (Michalová, 2012).

Sagi uvádí, že když je dítě šťastné a spokojené, nenarušuje štěstí druhých a neohrožuje svou budoucnost, zvláštní péči nevyžaduje. Pokud dítě trpí a je nešťastné, musíme mu pomoc (Sagi, 1995).

2.2.1 Zdravotní stav- poruchy sluchu

Jedním z příčin problémového chování může být zdravotní stav. V této kapitole se zaměříme na příčiny a možné působení na dítě s problémy. Blíže se zaměříme na výchovné působení u dětí se sluchovými poruchami.

„Pokud dítě není subjektivně či objektivně zdravé, bývá negativně ovlivněno též jeho chování.“ (Michalová, Z., 2012, s. 65)

Podle Michalové nemoc působí na náladu dítěte i chování vůči ostatním. Může ovlivnit pozornost, paměť i výkonnost. Je třeba přistupovat k dítěti s obezřetností a dostatečnou vnímavostí. Děti s trvalým zdravotním postižením mají tuto situaci poněkud složitější, jejich postižení může negativně ovlivnit jejich chování. Některá postižení mohou být velkou překážkou v určité činnosti, která děti baví, ale z nějakého důvodu ji nemohou vykonávat, například pohybové aktivity či nějaké aktivní hry. Dítě tak může mít méně radosti ze života, zažívá tak více stresu, což může vyvolat nepříznivé chování ze strany dítěte (Michalová, 2012).

Vágnerová uvádí, že dítě s poruchou sluchu dobře neslyší zvuky mluvené řeči, takže se nedokáže dobře naučit mluvit. Rozsah poruchy řeči závisí na závažnosti poruchy sluchu (Vágnerová, 1997).

Dle Holmanové ne všechny děti s poruchou sluchu mají pro řeč nadání. Důležitá je chuť dítěte mluvit a také správný řečový vzor. Když mluvíme s takovýmto dítětem, je potřeba se na něj dívat zpříma, mluvit pomalu, zřetelně a přirozeně. Slova můžeme opakovat i vícekrát. Dodržujeme denní rituály a rytmus dne, aby dítě mělo větší jistotu, co bude v daný den dělat. Milý a usměvavý obličej učitelky bude dítě více poutat, než zamračený úsměv (Holmanová, 2005).

Je třeba si být vědom, že žák se sluchovým postižením potřebuje více času na práci, či porozumění zadání. Neznámá slova potřebuje toto dítě blíže vysvětlit, danou myšlenku vyjádřit podobným, známějším nebo jiným výrazem (Lechta, 2010).

2.2.2 ADHD a poruchy pozornosti

ADHD je porucha pozornosti s hyperaktivitou, která znesnadňuje kontrolu chování s motorickým neklidem, narušenou pozorností a impulzivitou. Příznaky jsou u každého dítěte jiné, mění se na základě jejich aktuálního stavu a dění v prostředí (Michalová, 2012).

Vágnerová uvádí nejnápadnější projevy syndromu hyperaktivity: nadměrné nutkání k pohybu, k aktivitě, která je neúčelná až nesmyslná. Děti ji nedokáží ovládat a koordinovat. Patří sem také slabá pozornost a unavitelnost. Po emoční stránce se dítě může projevovat více podrážděně, více emočně labilní s nižší frustrační tolerancí (Vágnerová, 1997).

Také Michalová popisuje některé projevy ADHD. V mateřské škole můžeme zpozorovat, že se tyto děti často vrhají do činností bez rozmyslu, které mohou být mnohdy i nebezpečné. Odpoledne většinou nechtějí spát, reagují na některé podněty a zvuky nepochopitelně, objevují se u nich afektivní záchvaty. Zpravidla se nerovnoměrně vyvíjejí a kromě dyslalie se u nich může objevit opožděný vývoj řeči (Michalová, 2012).

Podle Jucovičové a Žáčkové se často dítě s ADHD chová jako věkově mladší děti. Je často neklidné, neudrží pozornost, lehko se vyruší. Může vypadat, že neposlouchá, co mu právě někdo říká. Těžké typy ADHD se mohou u dětí projevovat v potíži v soužití s ostatními, nízkou sebekontrolou a sebeovládáním. Je tedy nezbytná speciální péče a individuální přístup (Jucovičová, Žáčková, 2010).

Některé děti s ADHD mohou být naopak více citlivé a empatické k druhým. Když danou osobu neznají dlouhou dobu, mohou být příliš důvěřivé a společenské. K dané osobě se příliš připoutají a nemají dostatečnou sebekontrolu (Munden, Arcelus, 2002).

U dětí nesoustředěných a roztěkaných je nejdůležitější trpělivost. Samotná trpělivost není vše, důležité je ji spojit s důsledností (Šimanovský, Mertin, 2012).

Michalová říká, že při jednání s tímto dítětem budme laskaví, klidní, optimističtí. Dítě oceňujeme za každý jeho úspěch a snahu, snažíme se v něm posilovat jeho sebevědomí. Aktivitu vedeme v krátkých intervalech a střídáme je, nezapomínáme na odpočinek. Aktivita by měla být nejen spontánní, ale také by v ní měl být dostatek pohybu. Při práci dítě uklidňujeme, povzbuzujeme a jsme pro něj vedoucím v jeho cestě k cíli. Není oční, ale také tělesný kontakt s dítětem, je velmi důležitý (Michalová, 2012).

Pravidelný režim a přehledné prostředí v mateřské škole je součástí správného působení na toto dítě. Významný vliv na udržení pozornosti dítěte je dobrá motivace a stimulace. Velmi dobrý vliv pro zlepšení koncentrace dítěte mají také relaxační cvičení a hry (Jucovičová, Žáčková, 2010).

2.2.3 Dítě s komunikačními problémy

Komunikace je velmi důležitá nejen v předškolním věku. Důležitý je správný vzor učitelky v mateřské škole.

„Podle E. Westricha s sebou vady řeči přinášejí zpravidla následující omezení v mentální, psychické a sociální oblasti: snížení intelektu, nedostatečnou sebedůvěru, agresi nebo regresi, nejistotu při posuzování sociálních situací, silnou vztahovačnost k vlastní osobě, labilitu afektů a sníženou schopnost sociální integrace.“ (Sagi, A., 1995, s. 58)

Vágnerová uvádí, že verbální komunikace závisí na vývoji řeči, proto tedy dítě, které tohoto vývoje dle svého věku nedosáhne, se bude hůře orientovat v konverzaci, nebude schopné dobře rozumět sdělení. Problém s řečí je často pro dítě zátěží, na kterou se musí velmi soustředit, proto mu nezbyvá dostatek času a energie na další činnosti (Vágnerová, 1997).

Šimanovský a Mertin popisuje uzavřené děti jako děti trpící méněcenností kvůli nějaké faktické nebo domnělé vadě. Mohou to být vystouplá žebra, nízká nebo vysoká váha, bradavice, pocit, že je hloupé či cokoliv co dětem přijde jako vada. Děti, které špatně mluví či jen vyslovují některé hlásky, mohou být právě proto uzavřené a vyhýbat se konverzaci s ostatními. Děti neúspěšné může do kouta zahnat nízké sebevědomí (Šimanovský, Mertin, 2012).

Michalová radí pomoci dítěti, které se straní ostatních, objevit, jak ono samo může přispět k pohodovým vztahům s dětmi ve třídě (Michalová, Z., 2012).

Šimanovský a Mertin k tomu říkají, pokud je dítě uzavřené musíme respektovat to jaké je. Vedeme jej k tomu, aby se mělo rádo. Povzbuzujeme dítě k aktivitě a vytváříme v něm kladný vztah k životu. Dítěti dáváme zpětnou vazbu, chválíme ho, snažíme se ho prosadit mezi vrstevníky. Snažíme se opatrně navazovat kontakt s dítětem a vzbuzovat v něm chuť do práce v kolektivu a prosazení se (Šimanovský, Mertin, 2012).

Základním pravidlem v dobré komunikaci je vzájemný respekt. Dítě bychom měly považovat za rovnocenného partnera. Učitel by se měl snažit o sjednocení třídy, ať už v ní je problémové dítě nebo není. Vždy je důležité se zaměřit na to, co dítě dokázalo a kladně ho povzbuzovat k další práci (Michalová, 2012).

Šimanovský a Mertin uvádí některé činnosti rozvíjející komunikační schopnosti a sebevyjádření. Jedna ze zajímavých hudebních her je hra „Na zvukaře“- jsme zvukaři v chudém divadle, které nemá ani na zakoupení sady zvukových efektu, proto si musíme pomoci sami. Střídavě jeden po druhém napodobujeme zvuky, které vydávají zvířata, věci, lidé nebo živly. Zvuky můžeme vydávat nejen ústy, ale také dlaněmi či prsty (Šimanovský, Mertin, 2012).

Mezi další činnosti můžeme zařadit různé říkanky, písničky a improvizace ve skupině, kdy není na dítě tolik upřená pozornost. Také společná hra na Orffovy nástroje může v těchto dětech probudit chuť se nějakým způsobem vyjádřit (Šimanovský, 1998).

2.3 Hudba a její působení na člověka

„Hudba nastupuje tam, kde už slovo nestačí.“

C. Debussy

Již v roce 1974 Sedlák uvádí, že hudba a její formy zasahují hlavně smyslové orgány a celou oblast psychiky. Významnou roli má rytmus, který se dotýká motorického centra a podněcuje k pohybovým reakcím a nutí člověka k tanečním pohybům. Hudba rozvíjí představivost, paměť, fantazii i vnitřní energii. Propojuje se často s okamžitou náladou člověka s jeho rozpoložením a myšlenkami (Sedlák, 1974).

Také podle Linky je hudba v životě člověka velmi důležitá, provází člověka od dětství a plní mnoho funkcí. Hudba má na člověka mocný vliv, působí blahodárně na jeho náladu a psychiku (Linka, 1997).

Šimanovský a Tichá říká, že hudba nás léčí už tisíce let, pomáhá nám vyjádřit emoce a harmonizuje náš život. Už indiáni tvrdili, že píseň spojuje člověka s vlastním srdcem. Spontánní zpěv přináší člověku radost a možnost vyzpívat se z toho, co ho momentálně trápí (Šimanovský, Tichá, 2012).

Podle nejrozumnějších studií je účinek hudby na kognitivní funkce člověka pozitivní, ale nemusí být trvalý. Hudební působení na člověka by mělo být dlouhodobé a systematické. Samotná hudba ovlivňuje chování lidí už od pradávna, jen hudební psychologové zatím přesně nezjistili, jakým způsobem toto ovlivňování funguje a v jakých situacích se vyskytuje (Franěk, 2005).

Voborník zmiňuje, že hudební dílo vyvolává u člověka vznik vlastních názorů, zkušeností a zážitků a vytváří se tím vztah ke společnosti. Hudba má tedy v životě člověka i funkci estetickou. Umělecké dílo působí na jedince svou krásou, navozuje umělecký zážitek a vytváří se estetický vztah k hudbě, samozřejmě vše vzniká i na základě emocí (Voborník, 1979).

Jurkovič dodává, že hudba je ve všech svých podobách jedinečným vyjádřením kreativity. A je též přirozenou součástí psychofyzického chování malých dětí (Jurkovič, 2012).

2.4 Terapeutické využití hudby

Dle Linky se léčení hudbou uplatňovalo už v dávných dobách. I dnes je o léčbu hudbou tzv. muzikoterapii velký zájem. Muzikoterapie není bolestivá, ani nijak namáhavá, proto je velmi přijatelná pro mnoho lidí s problémy. Hudba nemusí být jenom vážná, ale může být i populární. K léčbě se používá různá hudba působící na momentální psychický stav jedince. Každý člověk potřebuje pro svou vnitřní hygienu takovou hudbu, která jej oslovuje a takzvaně jí rozumí (Linka, 1997).

Slovo muzikoterapie můžeme přeložit jako pomoc nebo léčení člověka hudbou, někdy se také užívá překlad „hudební terapie“. Hudební techniky mohou ovlivňovat stav a chování člověka během učení, může zajistit lepší komunikaci mezi ostatními, může pomoci během vývoje nemoci pacienta a v neposlední řadě může sblížit vztahy v různých sociálních skupinách v naší společnosti (Kantor, Lipský, Weber, 2009).

„Muzikoterapie je léčebná metoda, která používá hudbu jako terapeutický prostředek.“ (Beníčková, M., 2011, s. 15)

Kantor, Lipský a Weber dále uvádějí, že muzikoterapie je použití hudby, jehož účelem je usnadnit a rozvinout komunikaci, vztahy, učení, pohyblivost, sebevyjádření, organizaci a jiné záměry. Cílem muzikoterapie je rozvinout potenciál nebo obnovit funkce jedince (Kantor, Lipský, Weber, 2009).

Podle Beníčkové může být muzikoterapie individuální, párová nebo skupinová. Při muzikoterapii můžeme používat i různé netradiční nástroje, které jsou buď vyrobené nástrojařem, nebo si je může člověk vytvořit sám. Muzikoterapie se také využívá v problematice specifických poruch učení, které se mohou pojít s poruchami chování (Beníčková, 2011).

PRAKTICKÁ ČÁST

3. CÍL A METODIKA VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ

3.1 Cíl výzkumného šetření

Cílem mé bakalářské práce je zjištění jak působí hudební činnosti na děti s problémovým chováním v mateřské škole. Vytvořila jsem proto program hudebních aktivit, ve kterém jsou propojeny činnosti pěvecké, poslechové, hudebně pohybové i instrumentální, a zrealizovala jsem jej v mateřské škole. Mým cílem bude zjištění, jak tyto činnosti působí na děti s problémovým chováním a jestli se jejich chování liší při hudebních a nehudebních činnostech.

Výzkumné otázky

Pro své výzkumné šetření jsem si zvolila tyto výzkumné otázky:

1. Jak se dítě projevuje při nehudebních činnostech?
 - a) Jak se dítě projevuje při hře?
 - b) Jak se projevuje při řízených činnostech (výtvarných, pohybových i jiných)? *Jaká je jeho pozornost, aktivita, zájem...?*
 - c) Jak se dítě chová k paní učitelce?
 - d) Jak se dítě chová k ostatním dětem?
2. Jak děti reagují na jednotlivé hudební činnosti (pěvecké, instrumentální, hudebně pohybové, poslechové) ? - *Jaká je jejich pozornost, aktivita, zájem?*
3. Jak se liší chování při hudebních a nehudebních činnostech?

3.2 Výzkumné metody

Pro své zjištění jsem použila kvalitativní výzkumné šetření a tyto metody:

Pozorování

Hlavní metodou výzkumného šetření bylo pozorování. Pozorovala jsem vybrané děti při činnostech, které jsem si pro ně připravila.

Pozorování může být přímé (nepřímé), zúčastněné (nezúčastněné), strukturované (nestrukturované), otevřené (skryté). Účelem pozorování je zachytit, co se děje a jak vypadá daná situace. Dovoluje badateli být otevřený vůči problémům a nespolehat se na koncepty, které popisují daný jev v teoretické literatuře. Zúčastněné pozorování znamená, že můžeme sledované jevy zachytit přímo v prostředí, kde se odehrávají. V pedagogice se nejčastěji setkáváme s otevřeným zúčastněným pozorováním, kdy jsou pozorovaní informováni (Švaříček, Šedová, 2007).

V případě mé bakalářské práce se jednalo tedy o přímé zúčastněné pozorování. Zároveň bylo použito následně i pozorování nepřímé a nezúčastněné, při kterém bylo využito videozáznamů z realizace programu hudebních činností.

Rozhovor

Další použitou metodou byla metoda rozhovoru, kterou jsem použila v rámci zjištění informací o dítěti od paní učitelky.

Rozhovor pomáhá zachytit výpovědi a slova v jejich přirozené podobě, což je základ pro kvalitativní výzkum. Rozhovor by měl být hloubkový. Rozhovory mohou být strukturované, polostrukturované a nestrukturované - narativní rozhovor (Švaříček, Šedová, 2007).

Pro své zkoumání jsem použila polostrukturovaný rozhovor s otevřenými otázkami.

Případová studie

Případová studie je metoda, při níž je zkoumáno několik subjektů, nebo pouze jeden. Zkoumaný je popisován do detailu, proto jej můžeme poznat hlouběji a proniknout více do problému. Nevýhodou této metody je omezenost nebo nemožnost zobecnit výsledky nebo závěr (Průcha, 1995).

3.3 Výzkumný soubor a průběh výzkumného šetření

Výzkumný soubor tvořily čtyři děti ze třech mateřských škol. Dvě školy byly městské a jedna byla vesnická. Vesnická škola byla jednotřídní, věkově heterogenní. První škola městská byla dvoutřídní. Zde jsem si vybrala dvě děti, které byly ve třídě pro děti od 5 do 6(7) let. Tato škola pracovala s prvky alternativního programu Začít spolu. Druhá škola městská byla šestitřídní. Ve třídě kde jsem působila, se pracovalo s prvky waldorfské pedagogiky a třída byla věkově heterogenní. U všech dětí se projevuje chování, kterým se odlišují od ostatních a které vyžaduje zvýšenou péči ze strany pedagoga. Jak uvádím v teoretické části, jedná se o děti s poruchou pozornosti, nezájmu, neschopnosti komunikovat a o dítě s ADHD. Podrobná charakteristika dětí je součástí další kapitoly. Jména dětí jsou z důvodu zachování anonymity pozměněna.

Paní učitelky znaly tyto děti déle než rok, pouze Šimona jen 3 měsíce. Na základě rozhovoru s nimi mi pomohly děti s problémy vytipovat a následně provést krátké rozhovory o jejich chování ve třídě při různých činnostech. Ve třídě Šimona jsem působila již pravidelně delší dobu, proto jsem jeho projevy mohla zaznamenávat dlouhodobě. Jeho třídu jsem navštěvovala pravidelně každý den v týdnu po dobu 4 měsíců. Ve třídě kde byla Lucka, jsem trávila také hodně času v rámci praxí a mohla jsem její projevy pozorovat dlouhodobě. První naše setkání bylo v září 2013. Pozorování v této třídě jsem prováděla dvakrát a tedy v červnu a v říjnu 2014. V této třídě jsem pozorovala také Vanessu, která do této třídy nastoupila v září 2014. Školka pro ni nebyla nová, jen přešla z „malé“ třídy do „velké“. Do třídy s ní přešla i její asistentka. V každé z těchto tříd jsem působila minimálně týden, kdy jsem s dětmi uskutečnila připravený hudební program. Poslední dítě mého výzkumu byl Michal, kterého jsem vůbec neznala. Po dobu 4 dnů v lednu 2015 jsem navštěvovala jeho třídu, snažila jsem se s dětmi sblížit a pozorovat Michalovo chování při činnostech.

3.4 Program hudebních aktivit

Program propojených hudebních aktivit

Téma: „Šla Nanyňka do zelí.“

Činnosti:

seznámení s dětmi:

- **seznamovací hra zpívaná** „Jak se jmenuješ, my se na to ptáme?“, zpěvem se ptáme těmito slovy kamaráda. Až řekne své jméno, pokračujeme všichni: „Ty jsi Davídek, my ti zatleskáme.“ (zpíváme už společně)
- **seznamovací hra tleskaná** „Já jsem Zuzka, ty jsi Honzík.“ Ptáme se na jméno a tleskáme rytmus.

Seznámení s písničkou „Šla Nanyňka do zelí.“

- Vymyšlení si vlastního tanečku a pohybů, jak bychom na tuto písničku mohly tančit. Nejprve tančíme s nahrávkou a poté už bez nahrávky s klavírem.
- Tančíme ve dvojicích, utvoříme páry nejlépe ve složení holčičky a chlapce (podle počtu dětí) a zkusíme si zatancovat na písničku, jak by asi tančila Nanyňka a jak by tančil Pepíček. Jak se asi tvářili? Jak se projevovali? Můžeme si role vyměnit.
- Povídání o tom jak se asi Nanyňka cítila a jak se cítil Pepíček- vcítění se do druhého.

Nanyňka měla krásný barevný šátek a my si teď na ten šátek zahrajeme:

- **Hra s šátkem (relaxace s šátkem):** proměním všechny děti v šátek a ten Nanyňky budu mít v ruce, do hudby J.S.Bacha budu šátkem pohybovat a děti se budou jako šátek pohybovat. Šátek může vydávat i různé zvuky, různé druhy pohybů (skoky, přeskoky, pohybování se ve větru, ale také si lehnout na zem a odpočívat). Můžeme nabídnout vyzkoušet vést šátek nějakému dítěti.

Kimova hra na poznávání předmětů schované v košíku

Potřeby: košíček, šátek, Orffovy nástroje (dostatek pro každé dítě).

„Já mám dnes také košíček jako Nanyinka, ale lupení v něm není... Zkusíme poznat, co v košíčku mám já?“

Dětem nabídnou, aby si každý mohl zalovit v košíčku a vybrat si svůj předmět (nástroj), se zavřenýma očima si vyloví svůj předmět a může si ho zatím prohlídnout, s dětmi si nástroje pojmenujeme a zkusíme si na ně zahrát. Každý nám představí svůj nástroj a ukáže nám, jak se na něj hraje. Poté si zkusíme doprovodit těmito nástroji naší písničku „Šla Nanyinka do zelí“.

- Zkusíme si doprovodit i jiné lidové písně, které děti znají (Já mám koně, Běží liška k Táboru, Prší, prší, Pekla vdolky aj.)
- **Poslech a videonahrávka** skladby od českého národního symfonického orchestru - Suita z pohádky "Tři oříšky pro Popelku".

Orient a africké bubnování.

- „Včera jsme si zahrály na všechny různé nástroje no a dnes jsem Vám přinesla ukázat ještě jeden nástroj. Poznáte, jaký to je nástroj a odkud může být?“

Pošleme si po kruhu malý africký bubínek, který jsem dětem přinesla. Každé dítě až ho vezme do ruky, může říct, co si pod pojmem bubínek představí. Odkud může být? Kdo na něj hraje? Vše co ho napadne.

Pustíme si ukázkou africké hudby a afrických hudebníků.

- **Komunitní kruh:** povídání si o nahrávce. Jak se nám líbila? Jak tito lidé vypadají? Dělá jim hudba radost?

hra „Na africké bubnování“

- Každý si najde svůj buben, z čehokoliv co může vydávat zvuk jako bubínek (krabice, židle, puzzle)
- Společné představení bubnů, sjednocení určitého rytmu, děti se postupně přidávají do rytmu.

Bubnování do rytmu nějaké písničky, kterou všichni dobře známe (Šla Nanyňka do zelí, Tluče bubeníček, Pekla vdolky aj.)

- **Bubnování ve dvojicích.** Povídání dvou bubnů. Každý buben může mít jinou náladu a říkat tomu druhému něco jiného. První se zeptá, nebo něco řekne a druhý buben odpoví. Může dojít i k rozepři, ale každá rozepře se dá také ukončit dobře a v míru.
- **Tanec s šátky** (stuhou) na africkou hudbu, jak kdo ji cítí a vnímá.
- **Relaxace** na koberci. Každý hudebník si musí také pořádně odpočinout. Na co asi myslí?

Hrátky s písničkou

- Zopakování a zpívání lidových písniček.
- Zahrajeme si na rádio, které si můžeme ladit podle hlasitosti. Zpíváme písničku (Šla Nanyňka do zelí) a na daný signál (otočení knoflíkem) přidáváme nebo ubíráme hlasitost písničky (zpíváme hlasitě nebo potichu).
- Zpíváme písničku vesele, smutně, naštvaně, potěšeně, zamilovaně tak jak děti napadne a vyjadřujeme se nejen hlasem ale i pohybem.

Zpívaná hledaná

- Děti schovají v místnosti předmět. Jedno dítě, co bude za dveřmi, jezkouší najít. My mu v hledání pomůžeme, že budeme zpívat písničku tak aby podle našeho hlasu poznal kde předmět je. Když budeme zpívat hlasitě, tak je předmět hodně blízko a když potichu předmět je od hledajícího daleko.

Volné zpívání

- Snažíme se s dětmi zpívat při jakékoliv příležitosti. (před jídlem, když se oblékáme, ukládáme k odpočinku aj.)

Hra na tělo

- Využíváme hru na tělo při pěveckých činnostech. Zařazujeme dle potřeby a nálady.

4. PŘÍPADOVÉ STUDIE

U každého případu jsem na základě rozhovoru s paní učitelkou zpracovala stručnou osobní anamnézu dítěte (věk, rodina, problém v chování, vztahy k dětem a učitelce) a poté popsala výsledky pozorování dítěte při hudebních činnostech (pěveckých, instrumentálních, hudebně pohybových a poslechových). Zde jsem také zařadila pozorování z činností nehudebních a zajímavé postřehy. Na konci každé studie se podíváme na shrnutí, kde nalezneme odpovědi na dané výzkumné otázky.

4.1 Lucie

4.1.1 Osobní anamnéza

Lucce bylo v době pozorování 5 let a 11 měsíců. V září 2015 jde do školy. Žije v úplné rodině s mamkou a tatškou, nemá žádné sourozence. Rodiče se o ni dobře starají, mají o ni zájem. Doporučení jít do poradny odmítají - maminka má prý špatnou vlastní zkušenost z dětství. Nechce o tom víc hovořit a nikam s Luckou nepůjde.

Na svůj věk je velká, silná a méně obratná. Ráda jí a ráda se směje. Ve školce má jednu velkou kamarádku, na které je téměř závislá. Paní učitelka vidí problém v chování, že se nedokáže při činnostech soustředit. Často působí dojmem, že nemá o činnosti zájem. Problémem se může jevit i velká závislost na své kamarádce, kdy nepřijímá ostatní děti. Paní učitelka říká, že má ráda takové „lumpárničky“. Kolikrát se něčemu směje a nikdo neví čemu. Lucka se moc při řízených činnostech neprojevuje. Působí dojmem, že nevnímá. Kouká často do stropu, na děti a na svou kamarádku. Když se jí ale paní učitelka zeptá, ví o čem je řeč. Nejraději má vybarvování obrázků, nebo různé činnosti, u kterých jsou daná pravidla. Pro ní je horší mít vlastní nápady a uplatňovat vlastní tvořivost. Při hudebních činnostech ráda tancuje, to je vidět, že jí dělá velkou radost. Má zálibu v pohybu, ale je to takový „hromotluk“ říká paní učitelka. Autoritu respektuje, v tom paní učitelka nevidí problém.

4.1.2 Výsledky pozorování

Činnosti pěvecké: Když jsme zpívaly v sedě, Lucka se neustále vrtěla, polehávala, pohrávala si s rukama a nohama. Když jsme zpívaly ve stoje nebo v pohybu, Lucka si opět pohrávala s vlasy, nebo se přetahovala se svou kamarádkou. Neudržela pozornost. Písničku zpívala, ale jen chvíli, po chvíli jí zaujalo něco okolo a musela se věnovat více tomu. S dětmi jsme byly na výletě, kde jsme si zpívaly, ale Lucka se moc nezapojovala. Ostatní děti zpívaly a ona koukala kolem. Když si jí vzala její kamarádka za ruku a zpívala s ní, Lucka se přidala a zpívala také. Zajímavé je, že při hře „zpívaná hledaná“ Lucka zpívala a držela pozornost.

Činnosti instrumentální: Při seznamovacích hrách, kdy jsme vytleskávaly své jméno a jméno kamaráda, Lucke rytmus spojený s pohybem nedělal problém. Mile mne překvapila, jak hezky a přesně rytmus vytleskala. Velmi mne překvapilo, když jsme si tahaly z košíku nástroje, Lucka seděla a vydržela, než na ní přišla řada. Nevím, zda to bylo tím, že její kamarádka neseděla vedle ní. Poté si vytáhla z košíku dřívka a rázně nám ukázala, jak se na ně hraje. Když jsme s dřívky hrály do rytmu naší písničky, Lucka si hrála podle sebe. Po chvíli hraní držela dřívka špatně, jen s nimi mávala kolem a činnost jí přestávala bavit. Vrtěla se a nevydržela hrát a zpívat s ostatními dětmi. Při činnosti, kdy jsme každý představovaly svůj buben (hrály jsme si na bubeníky), si Lucka vybrala růžový kufr. Děti poté vymýšlely každému kamarádovi rytmus, který se snažily zopakovat. Lucka zadaný rytmus správně zopakovala. Při společném bubnování, Lucka bubnovala, ale z jejího pohledu byl vidět nezáměr a takový pohled do prázdna. Její pozornost byla malá, po chvíli si začala k bubnování lehat, sedat na buben a hrát si s vlasy.

Činnosti hudebně pohybové: Při vymýšlení kroků na písničku „Šla Nanyňka do zelí“ byla Lucka aktivní, sama také jeden krok vymyslela. Výrazový tanec Lucinku nejspíše zaujal. Dokázala se na chvíli oprostít od své kamarádky a vcítit se do skladby, kterou jsem dětem hrála na klavír. Tanec se stuhou jí pomáhal lépe vyjádřit pohyb, ve kterém si není úplně jistá. Při tanci ve dvojicích Lucka tančila s kamarádem, ale neustále se dívala na svou kamarádku Janičku. Můžeme říci, že se po ní „opičila“ a navazovala kontakt jen s ní. Její pohyby při hudebních činnostech nebyly tolik rytmicky přesné a jasné jako u jiných dětí, dokonce i mladšího věku.

Činnosti poslechové: Při hudebních hádankách Lucka písničku „Šla Nanyňka do zelí“ poznala. Při ukázce skladby Tři oříšky pro popelku, Lucka pozorně sledovala muzikanty na nahrávce a vypadala, jako by jí činnost zaujala. Po poslechu jsme si povídaly co, jsme viděly a Lucka odpovídala a spolupracovala. Při ukázce afrických bubeníků, Lucka sledovala ukázkou, ale po očku navazovala kontakt se svou kamarádkou. Možná proto, aby viděla, jak se ona na neznámé bubeníky tváří.

Činnosti nehudební: Pohybové hry byly pro Lucku tou pravou aktivitou, která jí opravdu bavila. Pohybem se vyjadřovala spontánně, i když jsme si jen říkaly pravidla hry. Při kreslení a malování Lucka spěchala, aby co nejrychleji činnost dokončila a mohla si jít hrát. Většinou se řídila podle své kamarádky a nevyužívala vlastní představivosti. Když si Lucky kamarádka chtěla jít omalovávat, Lucka chtěla taky, ale když se Jana rozhodla skončit, Lucka také přestala. Při ranních hrách si ráda hrála s Janou v dramatickém koutku, kde si hrály na rodinu, na obchod a dělaly různé lumpárny. Společně si je uměly dostatečně užít, ale jen ve dvou, ostatní děti odstrkovaly.

Zajímavé postřehy z činností: Lucka se při činnostech v kruhu neustále vrtěla, dělala různé cviky, protahovala nohy, ruce, nebo koukala po své kamarádce, která seděla vedle ní. Jak se říká Lucka „neposeděla“. Při činnostech potřebovala měnit polohy a neustále hledala kontakt se svou kamarádkou. Lucka si často při činnostech strkala prsty nebo vlasy do úst. Zajímavé je, že když při činnostech seděla dál od své kamarádky Jany, její pozornost byla větší. Lucka u spousty činností měla pohled, který ukazoval nezájem, jak kdyby s námi ve třídě nebyla.

4.1.3 Shrnutí

1. Jak se projevuje při nehudebních činnostech?

Lucka se většinou účastní všech nehudebních činností. Její pozornost je velmi slabá a neustále se opírá o svou kamarádku. Většinu času tráví po jejím boku.

a) Jak se dítě projevuje při hře?

Hru tráví většinou se svou nejlepší kamarádkou, která také určuje její pravidla. Ostatní děti od sebe odstrkuje a chce být jen s ní. Lucka má zájem o hru, působí při ní pozorně a je vidět, že hru vyhledává. Při hře její problém s pozorností a nesoustředěností ustupuje do pozadí. Naopak závislost na kamarádce je větší.

b) Jak se projevuje při řízených činnostech (výtvarných, pohybových i jiných)? *Jaká je jeho pozornost, aktivita, zájem...?*

Lucka má asi nejraděj pohybové činnosti. Při pohybových činnostech je sice nemotornější, ale je vidět její zájem a také lépe udrží pozornost, než v činnostech ostatních. Při jiných činnostech je její pozornost velmi slabá.

c) Jak se chová k paní učitelce?

Její chování k paní učitelce je v pořádku. Autoritu respektuje a váží si ostatních kolem sebe.

d) Jak se chová k ostatním dětem?

Pokud má svou kamarádku ve školce, ostatní děti odmítá. Jinak si dokáže hrát s každým. Jen je poté problém, že děti si pamatují, když je odstrčila a nechtějí si s ní poté hrát tak často. Jinak je k dětem hodná a pozorná.

2. Jak reaguje na jednotlivé hudební činnosti (pěvecké, instrumentální, hudebně pohybové, poslechové) ? - *Jaká je jejich pozornost, aktivita, zájem?*

Při pěveckých činnostech zpívá, ale její pozornost je úplně jinde. Pokud je zpěv spojený s pohybem, tak je to pro Lucku asi to nejlepší. Řekla bych, že hudebně pohybové činnosti jsou pro ní opravdu nejoblíbenější. Výborně reaguje na tanec spojený s pohybem. Při poslechových činnostech se její pozornost také zlepšuje a prohlubuje, samozřejmě záleží

na dané ukázce. Při instrumentálních činnostech se snaží soustředit, ale velký zájem u ní vidět nebyl.

3. Jak se liší chování při hudebních a nehudebních činnostech?

Lucka na dané činnosti reaguje po svém. Její chování se u většiny činností nelišilo. Její pozornost je u většiny činností velmi malá. Myslím si, že největší rozdíl byl u Lucky v činnostech hudebně pohybových, kdy se mohla vyjádřit a zapojila celé tělo. V těchto činnostech se její pozornost zlepšovala. Větší pozornost jsem také zaznamenala při činnostech poslechových, kde jí velmi zaujaly i dané ukázky. Aktivní zapojení do jakékoli činnosti může ovlivnit kamarádka, která o tuto činnost jeví zájem – pak se k ní Lucka přidá.

4.2 Vanessa

4.2.1 Osobní anamnéza

Vanesse v době pozorování bylo 5 let a 5 měsíců. Rodina je úplná. Žije v domácnosti s mamkou, tatškou a o dva roky starším bratrem. V rodině nikdo neslyší, všichni jsou neslyšící. Bratříček má kochleární implantát a chodí do běžné školy se slyšícími dětmi. Vanessa je na tom z rodiny nejlépe, má zbytky sluchu na jenom uchu a proto má naslouchadlo. Maminka si většinou dceru vyzvedává a paní učitelka říká, že je s ní dobrá spolupráce. Je vedena speciálním centrem pro neslyšící v Českých Budějovicích, kam pravidelně dochází s matkou a asistentkou, která je zaměstnaná ve školce a tím je i zajištěna spolupráce MŠ a centra. Do školky dochází od září 2012.

Paní učitelka říká: „Je drobná, šikovná, bystrá a rychlá holka“. Většinou pokud ji činnost nezaujme dostatečně, nejde do ní, proto je u ní nutná větší motivace. Když se jí do něčeho nechce, je to také z důvodu, že špatně rozumí, proto je zapotřebí mít asistentku ve třídě. Problém v chování je pro učitelku slovní nekomunikace.

Při hrách má ráda navrch, dokáže si vzít, co chce. Když jí někdo odstrčí ze hry, občas si jde stěžovat asistence. Má ráda pohyb a vše u čeho se může hýbat. Ráda si kreslí, nebo něco vyrábí, ale jen když na to má zrovna náladu. Když se zpívá, tak se i písničky naučí, ale kdo ví, jak je slyší. Když je hudba a má možnost pohybu je vidět že má radost a činnost ji baví. Děti se při hře snaží otáčet na Vanessu, aby rozuměla co se děje. Od začátku roku je znát, že se snaží více osamostatnit. Podle slov paní učitelky „je úžasná“. Je veselá a snaží se stačit ostatním dětem. Jen při verbální komunikaci má problém, raději ukazuje a používá mimiku, která jí vyhovuje, než mluví.

4.2.2 Výsledky pozorování

Činnosti pěvecké: Když jsme zpívaly písničku „Šla Nanyňka do zelí“ bylo vidět, že Vanessa od dětí odezírá některá slova písničky. Její výraz nebyl vůbec ztracený, naopak se s problémem dokázala vypořádat a našla si alternativu, jak se písničku lépe naučit. Myslím si, že po častějším opakování písně na ní bylo znát, že si je ve slovech písničky jistější. Mile mne potěšilo, když jsme si 2. den hrály na orchestr a zpívaly, Vanessa už krásně zpívala naší písničku a ještě u toho tančila. Při hře „zpívaná hledaná“ se Vanessa ocitla v roli hledajícího, kdy musela pozorně poslouchat zpěv a hledat schovaný šátek. Pravidla jsem jí musela ještě jednou vysvětlit, ale po vysvětlení šátek podle hlasitosti zpěvu dětí rázem našla. Reagovala pozorně a bystře.

Činnosti instrumentální: Vanessa při seznamovací hře „vytleskáváme své jméno“ čekala delší dobu, než na ní přijde řada. Když na ní ale řada přišla, Vanessa se nezalekla a s menší chybičkou své jméno a jméno kamaráda vytleskala. Když jsme s dětmi lovily hudební nástroje z košíku, Vanessa si vytáhla dřívka, které i po hmatu poznala. Byla pozorná a zvědavá, co všechno v košíku mám. Na dřívka si spontánně hrála a správně je držela. Když jsme hráli všichni pohromadě, asi jí zvuk nebyl příjemný, protože si zacpávala uši. Úžasné bylo, když jsme si s dětmi hrály na orchestr, tak Vanessa hrála správně do rytmu písničky a ještě se u toho usmívala, z toho usuzuji, že ji činnost bavila. To samé bych mohla říct o činnosti, kdy jsme bubnovaly na vlastní bubínky, kdy Vanessa si za bubínek vybrala židli, která velmi dobře připomínala zvuk bubnu. Musím říct, že tato činnost ji bavila moc, nejvíc asi to když mohla vymýšlet rytmus pro kamaráda či opakovat. Při svém handicapu jí to šlo velmi dobře.

Činnosti hudebně pohybové: Při vymýšlení tanečku Vanessa vymýšlela kroky a zapojovala se s nadšením. Bylo vidět, že se při činnosti velmi soustředila, asi proto, aby rozuměla, co budeme dělat. Při tanci ve dvojicích si hned Vanessa našla kamaráda a bylo vidět, že se na tanec těší. Když jsme dělaly výrazový tanec na hudbu, Vanessa se podle mého názoru cítila nejlépe. Uvolnila se, projevila své „Já“ a nemusela se soustředit na řeč, kterou v tuto chvíli nepotřebovala. Byla velmi kreativní a spontánní. Myslím si, že propojení hudby a pohybu je pro ni to pravé.

Činnosti poslechové: Když jsme s dětmi hrály na hudební hádanky, Vanessa písničku „Šla Nanyňka do zelí“ nepoznala. Když jsem se dětí zeptala, kdo písničku nezná, Vanessa se nepřihlásila. Ukázka symfonického orchestru se nejspíš Vanesse líbila, nejen že se po celou dobu skladby usmívala, ale také si upravila sluchadla, což často nedělá. Soustředěně poslouchala, ale v následné konverzaci se nezapojovala. Při poslechu afrických bubeníků Vanessa seděla a pozorně sledovala a poslouchala bubeníky.

Činnosti nehudební: Vanessa si velmi ráda hrála v tělocvičně, kde se houpala na kruzích a dělala různé cviky. Poté jsem ji často viděla hrát v umělých kuličkách. Po pohybových činnostech opravdu toužila. Když jsme hrály pohybové hry, Vanessa oživila a vždy chtěla dosáhnout nejlepšího výkonu. Chce být nejlepší, ale umí prohrávat. Je velmi obratná, proto se asi v těchto činnostech cítí jako „ryba ve vodě“. Při činnostech, kde bylo třeba mluvit, se občas zapojovala, ale ne tak jako v jiných. Záleželo také na tom, jestli se jí činnost zalíbila či nikoliv. Vybrala jsem si ji, aby nám spočítala rumbakoule v místnosti. Vanessa nejprve mému sdělení nerozuměla, ale poté co jsem jí úkol zopakovala, šla a neměla problém je spočítat. Její artikulace je horší, ale snaží se.

Zajímavé postřehy z činností: Vanessa se u všech činností usmívala. Bohužel se v diskuzi s dětmi nezapojovala. Nechtělo se jí komunikovat slovně, ale pohledem dávala zpětnou vazbu. Když nevěděla, co máme dělat, koukala se po kamarádech a rázem odkoukala co je naším úkolem. Někdy bylo potřeba zopakovat přímo pro Vanessu, na co se ptám nebo co po ní chci. Samozřejmě velkou podporou jí ve třídě byla asistentka, která jí pomáhala sdělit, co máme dělat. Při činnostech Vanessa držela krásně pozornost, bylo vidět, že ji činnosti zajímají.

4.2.3 Shrnutí

1. Jak se projevuje při nehuděbních činnostech?

Vanessa se nejlépe cítí při pohybových činnostech. Pozornost udrží, ale jen pokud ji činnost zaujme a baví. Bez problémů komunikuje pohybem, slovně však při pohybových činnostech neprojevuje.

a) Jak se projevuje při hře?

Dokáže si hezky hrát s ostatními dětmi. Nemá problém navázat kontakt. Někdy je velmi dominantní ve skupince, kde se jim to moc nelíbí. Situace se snaží řešit sama, jen někdy má problém se slovy a proto si přijde pro svou asistentku.

b) Jak se projevuje při řízených činnostech (výtvarných, pohybových i jiných)? *Jaká je jeho pozornost, aktivita, zájem...?*

Při pohybových činnostech chce být nejlepší a kolikrát je lepší než kluci. Výtvarné činnosti ji musí zaujmout, aby u nich dokázala vydržet. Při práci ve skupině se snaží prosadit a být středem zájmu. Když si o něčem povídáme, je třeba navazovat s Vanessou kontakt, aby dávala pozor, na co se ptáme. Na dané otázky většinou odpoví, ale má problém s porozuměním. Je třeba se na ni více zaměřit, aby rozuměla. Pokud ji činnost zaujme, udrží pozornost a je u ní vidět zájem.

c) Jak se chová k paní učitelce?

Vanessa se chová velmi slušně ke všem dospělým ve školce. Nejlepší vztah má se svou asistentkou, která je s ní v kontaktu i doma. Občas hraje na svůj handicap, a když nechce komunikovat, tak ji nic nepřesvědčí k opaku.

d) Jak se chová k ostatním dětem?

S ostatními dětmi vychází dobře, jen má občas problém s nadřazeností v činnostech. Musí se naučit být více tolerantní a uvědomit si, že vždy nemůže být jen po jejím. Pokud se jí nechce s někým něco řešit, odejde pryč, nebaví se a dělá, že neslyší.

2. Jak reaguje na jednotlivé hudební činnosti (pěvecké, instrumentální, hudebně pohybové, poslechové) ? - *Jaká je jejich pozornost, aktivita, zájem?*

V činnostech pěveckých se občas nemá potřebu projevovat, ale pokud je zpěv spojen s pohybem, tak to Vanesse nedělá problém. Instrumentální činnosti ji baví, zde se může projevit. Nedělá ji dobře velký hluk. Při poslechových činnostech udrží pozornost. Největší zálibu však má v hudebně pohybových činnostech. Tady je její aktivita největší. Pokud se jedná něco spojené s pohybem, z Vanessy číší nadšení.

3. Jak se liší chování při hudebních a nehudebních činnostech?

Jak jsem již zmínila v předchozím otázkách. Vše co se týká pohybu, je pro ni potěšením. Ve většině činnostech udrží pozornost, jen je u ní nutná větší motivace. Myslím si, že v hudebních činnostech spojených s pohybem se cítí nejjistěji, ať už se jedná o zpěv spojený s pohybem, nebo volný pohyb do hudby. Zajímavé je, že i při hře na nástroj spojený se zpěvem, byla v jejích očích vidět spokojenost. Při komunikaci si vybírá, k čemu se vyjádří a jestli vůbec. Výtvarné činnosti tolik nevyhledává, spíše preferuje volnou hru. Určitě ji hudba zajímá a vzbuzuje v ní zájem a větší chuť ke spolupráci. Myslím si, že je pro ni dobrou motivací.

4.3 Šimon

4.3.1 Osobní anamnéza

Šimonovi v době pozorování byly 4 roky a 6 měsíců. Pochází z úplné rodiny, paní učitelka říká z milující. Má staršího bratříčka, kterého paní učitelka ve své třídě také měla a říká, že je také klidný a nekomunikativní jako Šimon. Šimon je spíše introvert, vyhledává individuální činnosti. Problém v chování představuje nedostatečná schopnost a ochota komunikovat s ostatními. Není u něj ani potřeba komunikovat.

Rád si hraje sám, je klidný a hodný, jen se mu nechce komunikovat. Když něco potřeboval, tak si o to jednoslovně řekl, ale víc nemluvil. Postupem času se komunikace zlepšovala. Od začátku se zapojoval do všech činností. Dokáže na svůj věk udržet dlouho pozornost a dokončit danou činnost. Je schopný vydržet u hry velmi dlouhou dobu. Rád si hraje se stavebnicemi a kostkami. Děti ho berou mezi sebe, i starší kluci, kteří už mají utvořené „party“. S paní učitelkou komunikuje (jednoslovně), jen když něco potřebuje, ale autoritu respektuje. Nevyhýbá se žádným řízeným činnostem. Při řízených činnostech ale nemá potřebu s ostatními komunikovat. Rád maluje. V dramatických činnostech se asi necítí úplně dobře, ale v pohybových činnostech je vidět, že má zálibu. Paní učitelka říká „je to osobnost a dobrá duše“.

4.3.2 Výsledky pozorování

Činnosti pěvecké: Šimon se při hudebních činnostech neprojevoval. Nevím, zda to bylo tím, že písničku neznal, nebo jeho ostychem. Když jsme s dětmi volně zpívaly, Šimon se snažil zapojovat, ale celou písničku s námi nezaspíval. Působil nejistě a spíše se díval, jak zpívají ostatní, než aby se zapojoval. Jednou u stolečků, jsme zpívaly písničku s pohybem, Šimon nezpíval, ale pohyb do rytmu dělal s námi. Možná mu byl příjemnější.

Činnosti instrumentální: Když jsme si tahaly nástroje z košíku, měl ze začátku strach pořádně zalovit. Poté si vytáhl dřívka a správně je pojmenoval. Uměl nám je představit, ale s ostychem. Když jsme si hrály na orchestr, Šimon hrál na dřívka a dokonce i zpíval. Myslím si, že svou radost vyjadřoval upřímným úsměvem. Když jsme hrály na tělo, Šimon spolupracoval, ale nevymýšlel, na co bychom mohly hrát, ani se víc neprojevoval. Stačil mu jen pocit, že může být s námi. Rytmus Šimonovi moc nešel, ale na jeho věk se snažil daný rytmus správně zopakovat.

Činnosti hudebně pohybové: S dětmi jsme hodně často cvičily na hudbu. Nejprve do rytmu bubínku poté i na určité skladby. Šimon při hrách reagoval, ale držel se stranou. Když se děti dělily do trojic, vyčkával opodál, než si ho nějaká dvojice vybere k sobě. Naopak při volném tanci s šátky se Šimon mohl projevit a bylo vidět, že mu šátek v pohybu a vyjádření hodně pomáhá. Koukal po ostatních dětech, ale v jeho očích bylo vidět nadšení. Při vymýšlení tanečku Šimon nevymýšlel kroky, ale taneček s námi realizoval. Šimon byl klidný a víc než bylo potřeba, se neprojevoval. Při tanci ve dvojicích i individuálně byl na jeho tváři vidět úsměv. Snažil se navazovat kontakt s ostatními a tančit s nimi. Při činnosti kdy jsme napodobovaly pohyby šátku, se Šimon zapojoval velmi hezky a pohyb si užíval.

Činnosti poslechové: Při hudebních hádankách Šimon písničku „Šla Nanyňka do zelí“ nepoznal. Při relaxaci se dokázal uvolnit a v klidu naslouchat hudbě. Aby ho nikdo nerušil, položil si ruce na oči. Při poslechu afrických bubeníků se zaujetím pozoroval ukázkou.

Činnosti nehumorné: Při pohybových hrách se Šimon zapojoval. Hlásil se a byl vidět jeho zájem o hru. Při cvičení s šátky se snažil provádět cviky správně. Když jsme si v kruhu s dětmi povídaly, nedokázal odpovědět. Když jsem se zeptala, jestli se mu to líbilo, jen zakýval hlavou. Při činnosti kdy jsme napodobovaly pohyby šátku, se Šimon zapojoval velmi hezky a pohyb si užíval.

Zajímavé postřehy z činností: Jeho pozornost byla vždy dlouhá a vytrvalá. Často bylo vidět, jak kdyby Šimon nevěděl, co má dělat. Přešlapoval na místě a působil nejistě. Do činností se zapojoval, ale nevyjadřoval se. Bylo krásné, když chtěl Šimon do kroužku dětí, které tancovaly, ale on neměl místo. Jedno z dětí se pustilo kamaráda a vzalo Šimona k sobě. Rázem oživil a s úsměvem se k dětem přidal.

4.3.3 Shrnutí

1. Jak se projevuje při nehudebních činnostech?

Šimon se při činnostech moc neprojevuje. Dokáže si dlouhou dobu hrát sám a vlastně nikoho ke své hře nepotřebuje. Nemá problém jít do jakékoliv činnosti, ale zpětné vazby se od něj zatím nedočkáme.

a) Jak se projevuje při hře?

Při hře si vystačí sám. Je těžké popsat jeho hru, protože si často hraje s jednou a tou samou věcí. Většinou si hraje se stavebnicí a zvířátky, kterým staví domečky. Nevvolává konflikty, ale ani nenavazuje přátelství.

b) Jak se projevuje při řízených činnostech (výtvarných, pohybových i jiných)? *Jaká je jeho pozornost, aktivita, zájem...?*

Výtvarné činnosti ho baví, ale jen pokud je vyzván. Sám si kreslit nešel. Při řízených činnostech vydrží dlouho udržet pozornost. Při komunitním kruhu má problém s komunikací. Většinou když se ho na něco zeptáme, neodpoví, a když už tak jen jedno slovo. Největší zálibu u něj můžeme vidět v pohybových činnostech. Jakmile jdeme hrát nějakou hru, nebo jen volně běhat či cvičit, Šimonovi se rozzáří oči a je vidět nadšení.

c) Jak se chová k paní učitelce?

S autoritou nemá problém. Pokud něco opravdu potřebuje, přijde si o to říct, ale jen v případě, že je to nutnost. Více kontakt nenavazuje.

d) Jak se dítě chová k ostatním dětem?

S dětmi nemá problém. Pokud si s ním chce někdo hrát, může se bez problému přidat a on se uskromní. Hraje si spíše po boku než pospolu. Na začátku pozorování nevyhledával kamarády, ale poslední měsíc (od února 2015) se už snaží navazovat více kontakt s ostatními.

2. Jak reaguje na jednotlivé hudební činnosti (pěvecké, instrumentální, hudebně pohybové, poslechové) ? - *Jaká je jejich pozornost, aktivita, zájem?*

Při pěveckých činnostech se moc nezapojoval. Pokud byl zpěv spojený s pohybem nebo s hrou na hudební nástroj, jak kdyby na chvíli zapomněl a zpěv se z části objevil. Při poslechových činnostech udržel pozornost bez problému. Naopak si myslím, že ho poslech bavil. Ale největší zájem se u něj projevil při hudebně pohybových činnostech. V jeho tváři se objevil takový výraz, který nebyl vidět v žádné jiné činnosti.

3. Jak se liší chování při hudebních a nehudebních činnostech?

Nevím, zda se u něj chování při činnostech liší. Můžu jen říci, že při jakýchkoliv pohybových činnostech rostl jeho zájem a více se zapojoval. Nejvíce mne překvapil při činnostech hudebně pohybových, kdy se snažil zapojit do kruhu, nebo kdy jen zpíval v kruhu písničku. Určitě se při těchto činnostech projevoval víc, než v jiných. Měl větší potřebu komunikovat a zapojovat se do činností s ostatními dětmi.

4.4 Michal

4.4.1 Osobní anamnéza

Michalovi v době pozorování bylo 5 let a 7 měsíců. Pochází z rodiny, kde není jednostranná výchova. Tatínek je doma autoritou a maminku bohužel neposlouchá. Otec prý často pije a s rodinou žije od září 2014. Do té doby Michala a jeho 11 letou sestru vychovávala matka sama. Se sestrou se často pere a zlobí ji. Je vysoký, mohutný kluk, ve školce mezi dětmi vyčnívá. Má diagnostikované ADHD, ale neužívá žádné léky. Je zajímavé, jak projevuje lásku a je velmi empatický. Občas přijde k paní učitelce a obejmě ji jen tak. Na druhou stranu někdy nedomyslí, co udělal. Je někdy nebezpečný sám sobě ale i svému okolí. Stalo se, že Michal doma vyskočil z okna, aby se prý podíval na motorku jedoucí na silnici. Pozornost neudrží, rozptýlí ho všechno možné kolem. Neublíží ostatním, naopak pomáhá mladším dětem a dodržuje pravidla. Snaží se ostatní poučovat o tom, co se nesmí a jaká pravidla se musí dodržovat. Není typ, který by chtěl vyčnívat z davu. Paní učitelka říká „čím víc lásky mu dávám, tím je na všechny pozornější a hodnější, uposlechně na první dobu a přijde se i pomazlit“. Při řízených činnostech vydrží a snaží se udržet pozornost, ale samozřejmě je třeba větší pohybové aktivity při činnostech. Michal má horší paměť, říkanky si těžko zapamatuje, ale zhudebněné si spojí s rytmem a lépe si ji pamatuje. Tempo a rytmus udrží. Pečlivě vykresluje obrázky. Kresba odpovídá mladšímu věku, paní učitelka říká „4letému dítěti“. V tělesných činnostech je šikovný, vyniká a baví ho.

4.4.2 Výsledky pozorování

Činnosti pěvecké: Když jsme zpívaly u klavíru písničky, Michal nezpíval. Se zaujetím mne jen pozoroval. U volného zpívání také nezpíval, jen se díval, jak zpíváme s ostatními dětmi. Viděla jsem ho párkrát „zazpívat“ konec verše nebo slovo na konci písničky. Nevím, zda písničky neznal, nebo jen nechtěl zpívat. Ale bylo vidět, že ho to zajímá a chce tam být s námi. Zajímavé je, že při africkém bubnování Michal bubnoval a ještě zpíval. Možná mu pohyb pomáhal.

Činnosti instrumentální: Když jsme si s dětmi hrály na hudební nástroje, Michal si vytáhl ozvučná dřívka, správně je pojmenoval a věděl, jak se na ně hraje. Snažil se hrát do rytmu a myslím si, že činnost pro něj byla zajímavá. U činnosti hezky vydržel. Když jsme si hrály na africké bubeníky, Michal rytmus správně zopakoval. Při této činnosti se Michal usmíval, myslím si, že jej činnost bavila.

Činnosti hudebně pohybové: Při tanci s šátky do hudby, se Michal trochu předváděl, ale myslím si, že si pohyb užíval. Dokázal si vymyslet vlastní kroky a využít svou fantazii. Myslím si, že ho více zajímal šátek a jeho pohyb, než hudba, ale je to jen domněnka. Při volném pohybu do rytmu bubínku, se soustředil na bubínek a v jeho očích byla vidět radost. Celou dobu se pohyboval po mém boku. Při tanečku ve dvojicích si také Michal vybral do dvojice mě. Často se snažil být u mě. Taneček si nakonec zatančil se mnou a myslím si, že ho to i bavilo, Udržel pozornost a neustále se díval na to, co říkám a dělám.

Činnosti poslechové: Michal při poslechu skladby afrických bubeníků se zaujetím poslouchal a pozoroval. Při poslechu skladby „Tři oříšky pro Popelku“ Michal celou dobu udržel pozornost a zajímavé je, že si i do rytmu mával nohama poté i rukama.

Činnosti nehudební: Cviky při cvičení neprováděl úplně správně. Hrál si se svým šátkem a cviky jej moc nezajímaly. Při kreslení Michal činnost dokončil, ale bylo vidět, že spěchá, aby si mohl jít hrát do herny. Nejraději si hrál ve velké herně, kde jezdil s traktorem. Při pohybových hrách byl obezřetný k ostatním a bylo vidět, že mu pohyb dělá radost. Když jsme si s dětmi povídaly, Michal se moc nezapojoval a raději nás pozoroval.

Zajímavé postřehy z činností: Bylo zajímavé, že po jednom dni, co jsem byla s dětmi ve školce, se ke mně Michal přišel pomazlit a obejmout mě. Byl velmi hodný a neustále mě pozoroval. Překvapilo mě že, když má diagnostikované ADHD byl velmi klidný. Pozornost udržel bez problému.

4.4.3 Shrnutí

1. Jak se projevuje při nehuděbních činnostech?

Při činnostech často sedí vedle paní učitelky a snaží se udržet pozornost. Při činnostech, které dělají s paní učitelkou do školy, často nevnímá a nedává pozor. Dokáže si hrát jako ostatní děti, jen občas nejprve koná a poté až přemýšlí, co udělal.

a) Jak se projevuje při hře?

Při hře v herně dodržuje daná pravidla. Nejraději si hraje s auty a velkým traktorem v herně. Nesnaží se být při hře dominantní.

b) Jak se projevuje při řízených činnostech (výtvarných, pohybových i jiných)? *Jaká je jeho pozornost, aktivita, zájem...?*

Při výtvarných činnostech činnost dokončí. Jeho pozornost je při těchto činnostech velmi slabá. Naopak zálibu má v pohybu. Rád hraje pohybové hry, cvičí, nebo jen běhá volně po prostoru. Při komunitním kruhu si často sedá vedle paní učitelky a naslouchá jí. Je třeba při sedavých činnostech více zařazovat pohybové chvilky, aby lépe udržel pozornost.

c) Jak se chová k paní učitelce?

K paní učitelce má velmi hezký vztah. Řekla bych, že mnohem vřelejší než ostatní děti. Projevuje se velmi empaticky a rád se přijde jen tak pomazlit. Což je zajímavé, vzhledem k tomu že je už skoro 6 letý a kluk. Jak píše v teoretické části, vzhledem k jeho diagnostikovanému ADHD nejspíše velmi přilnul k paní učitelce, což je u těchto dětí také možné.

d) Jak se chová k ostatním dětem?

K ostatním dětem se chová slušně. Naučil se respektovat pravidla ve třídě a naopak pomáhat mladším a slabším dětem.

2. Jak reaguje na jednotlivé hudební činnosti (pěvecké, instrumentální, hudebně pohybové, poslechové) ? - *Jaká je jejich pozornost, aktivita, zájem?*

Při hudebních činnostech reaguje pozorně. Naopak ho hudba zajímá. Při pěveckých činnostech nezpívá, ale pokud jsou spojeny s pohybem, nebo hrou na nástroj je vidět, že se zpěv objevuje. Jeho pozornost se při hudebních činnostech projevuje velmi kladně, až mě to překvapilo. Největší zájem jsem u Michala viděla v činnostech hudebně pohybových, ty si myslím, že ho nejvíce zaujaly a bavily. Při poslechových činnostech udrží pozornost, ale nevím, zda má o ně takový zájem.

3. Jak se liší chování při hudebních a nehudbních činnostech?

Nevím, zda se jeho chování při činnostech liší, ale jeho zájem je rozdílný. Největší zájem byl vidět při činnostech hudebně pohybových, kdy se jeho největší záliba, kterou je pohyb spojila s hudbou. Určitě pro něj byly hudební činnosti zajímavé a udržel při nich více pozornost. Největší problém mu dělaly činnosti spojené s přemýšlením a „přípravou na školu“. Zajímavé je, že koordinace ruky a oka byl pro Michala při těchto činnostech problém, ale při instrumentálních činnostech jsem tento problém nezaznamenala.

5. SHRnutí A DISKUZE

Na základě mého pozorování jsem usoudila, že všechny děti, ač měly každý jiný problém v chování, nejvíce bavily činnosti hudebně pohybové, při kterých se také jejich problém snížil. Jak píše Jenčková (2005) ve své knize, pohyb je pro děti přirozený a spontánní. O tom jsem se také mohla přesvědčit. Jakmile se pohyb spojil se zpěvem či hrou na hudební nástroj, děti se bez problému soustředily na obě činnosti. Zpěv samotný byl pro některé z dětí problém. Možná se při něm nedokázaly tolik uvolnit, jako když byl spojen s pohybem. Při poslechových činnostech většinu dětí zaujaly dané ukázky. Každé z dětí se zaujetím pozorovalo africké bubeníky, s kterými se jen tak nesetkají. Samozřejmě samotný poslech a relaxace na hudbu byla pro většinu dětí zajímavá. Děti hezky relaxovaly a uměly si udělat pohodlí. I na dětech s problémem se soustředit byl vidět zájem a jejich pozornost slyšet a užít si danou ukázkou byla mnohem větší. Hra „Na orchestr“ byla pro děti mnohem zajímavější než samotná hra na Orffovy nástroje, které mají děti ve školce. Naopak hra na židle a předměty, které našly ve třídě, byla pro děti nová a poutavá. Jejich radost při hledání toho správného „bubnu“ byla nepopsatelná. Zkoušely si různé zvuky a objevovaly něco nového. Pozornost dětí se s hudebními činnostmi zlepšovala, u některého dítěte méně u jiného naopak více. Pro každého z nich byla určitou motivací a mnohdy uvolněním od běžné řízené činnosti. Zajímavé bylo, jak na všechny děti působil volný pohyb do hudby. Nevím, zda byly děti zvyklé se volně vyjádřit pohybem, ale když dostaly tu možnost, bylo to pro ně nové a nedokázaly se oprostit od pohybů, které dělá jejich kamarád. V jejich očích byla vidět radost a to bylo pro mne nejdůležitější.

Chování dětí při hudebních a nehudebních činnostech se výrazně nelišilo. Změny v chování jsem zaznamenala nejvíce v činnostech spojených s pohybem, kdy se děti dokázaly uvolnit a více se projevit. Některé děti ve spojení s pohybem zpívaly a více se zapojovaly. Určitě mohu říci, že řízené hudební činnosti děti bavily více než řízené činnosti nehudební, už jen z hlediska motivace. Hudba některé děti dokázala zavést tam, kam ony samy chtěly. Nepotřebovaly komunikovat, ale krok po kroku jsme se dostávaly k větším projevům a s některými i k náznaku změny v chování. Změny byly ale velmi malé. Možné je, že po delším působení a zkoušení různých hudebních činností bychom k výraznějšímu odlišení chování při činnostech hudebních a nehudebních třeba došli.

Děti se seznámily s novými činnostmi a hrami, které jak jsem se později dozvěděla od paní učitelek, chtěly hrát a praktikovat i po mém odchodu ze školky. To mne samozřejmě potěšilo a jsem ráda, že jsem děti činnostmi zaujala. Určitě bych ve školkách více praktikovala hudební činnosti, protože si myslím, že dětem dávají jiný pohled na svět zvuků, možnost se vyjádřit i jinými způsoby a také se více uvolnit. Samozřejmě nemluvě o jejich rozvoji hudebních dovedností, pozornosti, fantazie a dalších věcech, ve kterých má hudba své kouzlo.

ZÁVĚR

V závěru bych se chtěla vrátit k cíli bakalářské práce. Cílem bakalářské práce bylo zjistit, jak působí hudební činnosti na děti s problémovým chováním. Propojením hudebních činností jsem zjistila, jak děti na určité činnosti reagovaly a jestli se jejich chování lišilo v činnostech nehudebních. Došla jsem k závěru, že děti řízené hudební činnosti bavily mnohem víc, než řízené činnosti nehudební. Hudba některým dětem ukázala cestu, kterou při řízených činnostech nehudebních nenacházely. Pro některé děti byla hudba vhodnou motivací. Chování dětí se při činnostech výrazně nelišilo, jen při činnostech hudebně pohybových se dokázaly více projevit a uvolnit. Při volné hře se chování změnilo jen u některých, konkrétně se zlepšila pozornost, která se koncentrovala na činnost, která děti opravdu zajímá.

Přínosem mé bakalářské práce je zjištění, že hudební činnosti určitým způsobem ovlivňují chování dětí. Činnosti, které jsem měla možnost s dětmi zrealizovat, mi daly mnoho zkušeností do další práce. Určitě mě tyto činnosti přesvědčily o své síle a kouzle, které měly na děti nejen s problémovým chováním silný vliv. Některé děti měly při těchto činnostech tak rozzářené oči, na které se nedá zapomenout. Samozřejmě nezapomínejme na to, že hudba je všude kolem nás. Snažme se ji tedy vnímat a ukazovat tuto cestu i dětem.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

- 1) Alternativní školy. [online]. [cit. 2015-03-12]. Dostupné z: www.alternativniskoly.cz/
- 2) BENÍČKOVÁ, Marie. *Muzikoterapie a specifické poruchy učení*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2011, 155 s. Pedagogika (Grada). ISBN 9788024735207.
- 3) FRANĚK, Marek. *Hudební psychologie*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, c2005, 238 s. ISBN 8024609657.
- 4) HOLMANOVÁ, Jitka. *Raná péče o dítě se sluchovým postižením*. 2. vyd. Praha: Septima, 2005, 93 s. ISBN 8072162136.
- 5) JENČKOVÁ, Eva. *Hudba a pohyb ve škole*. 1. vyd. Hradec Králové: Orlice, 2002, 320 s. Tandem (Orlice). ISBN 80-903115-7-1.
- 6) JUCOVIČOVÁ, Drahomíra a Hana ŽÁČKOVÁ. *Neklidné a nesoustředěné dítě ve škole a v rodině*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2010, 238 s. Pedagogika (Grada). ISBN 9788024726977.
- 7) JURKOVIČ, Pavel. *Od výkřiku k písničce*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2012, 135 s. ISBN 9788073677503.
- 8) KANTOR, Jiří, Matěj LIPSKÝ a Jana WEBER. *Základy muzikoterapie*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2009, 295 s. Psyché (Grada). ISBN 9788024728469.
- 9) KULHÁNKOVÁ, Eva. *Hudebně pohybová výchova: metodická příručka pro hudební výchovu ve škole*. Vyd. 3. Ilustrace Patricie Koubská. Praha: Portál, 2010, 135 s. ISBN 978-80-7367-730-5.
- 10) KURCINKA, Mary Sheedy. *Problémové dítě v rodině a ve škole*. Vyd. 1. Překlad Hana Kašparovská. Praha: Portál, 1998, 284 s. Rádci pro rodiče a vychovatele. ISBN 8071781746.
- 11) LECHTA, Viktor (ed.). *Základy inkluzivní pedagogiky: dítě s postižením, narušením a ohrožením ve škole*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2010, 435 s. ISBN 9788073676797
- 12) LINKA, Arne. *Kapitoly z muzikoterapie*. Vyd. 1. Rosice u Brna: Gloria, 1997, 155 s. ISBN 8090183441.
- 13) *Metodické listy pro předškolní vzdělávání*. Editor Jana Buriánová, Věra Jakoubková, Hana Nádvorníková. Praha: Raabe, c2002, 1 sv. (různé stránkování). ISBN 8086307034.

- 14) MICHALOVÁ, Zdeňka. *Předškolák s problémovým chováním: projevy, prevence a možnosti ovlivnění*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2012, 162 s. ISBN 9788026201823.
- 15) MUNDEN, Alison a Jon ARCELUS. *Poruchy pozornosti a hyperaktivita*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2002, 119 s. ISBN 807178625x.
- 16) PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 1. vyd. Praha: Portál, 1995, 292 s. ISBN 80-7178-029-4.
- 17) SEDLÁK, František. *Hudební vývoj dítěte: analytická studie*. 1. vyd. Praha: Supraphon, 1974. 196, [2] s. Comenium Musicum ; Sv. 12.
- 18) *Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání*. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2004, 48 s. ISBN 8087000005.
- 19) SVOBODA, Mojmír, Eva ČEŠKOVÁ a Hana KUČEROVÁ. *Psychopatologie a psychiatrie: pro psychology a speciální pedagogy*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2012, 317 s. ISBN 978-80-262-0216-5.
- 20) SVOBODOVÁ, Eva et al. *Vzdělávání v mateřské škole: školní a třídní vzdělávací program*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2010, 166 s. ISBN 978-807-3677-749.
- 21) ŠIMANOVSKÝ, Zdeněk. *Hry s hudbou a techniky muzikoterapie ve výchově, sociální práci a klinické praxi*. Vyd. 1. Praha: Portál, 1998, 246 s. ISBN 8071782645.
- 22) ŠIMANOVSKÝ, Zdeněk a Alena TICHÁ. *Hrajeme si s písničkou: zpěvník s návody na hry pro děti*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2012, 150 s. ISBN 978-80-262-0097-0.
- 23) ŠIMANOVSKÝ, Zdeněk a Václav MERTIN. *Hry pomáhají s problémy: hry a hrátky pro rodiče a dítě*. Vyd. 3. Praha: Portál, 2012, 159 s. ISBN 9788026200536.
- 24) ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2007, 377 s. ISBN 9788073673130.
- 25) TICHÁ, Alena. *Učíme děti zpívat: hlasová výchova pomocí her pro děti od 5 do 11 let*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2005, 148 s. ISBN 807178916x.
- 26) TICHÁ, Alena a Milena RAKOVÁ. *Zpíváme a hrajeme si s nejmenšími: od narození do 8 let*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2007, 166 s. ISBN 9788073671006.
- 27) TRAIN, Alan. *Nejčastější poruchy chování dětí: jak je rozpoznat a kdy se obrátit na odborníka*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2001, 198 s. ISBN 8071785032.
- 28) RAKOVÁ, Milena, Ljuba ŠTÍPLOVÁ a Alena TICHÁ. *Zpíváme a nasloucháme hudbě s nejmenšími*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2009, 178 s. ISBN 9788073675431.

- 29) VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychologie problémového dítěte školního věku*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1997, 170 s. ISBN 8071844888.
- 30) VÁGNEROVÁ, Marie. *Školní poradenská psychologie pro pedagogy*. Vyd. 1. V Praze: Karolinum, 2005, 430 s. ISBN 8024610744.
- 31) VOBORNÍK, Bohumil. *Kapitoly z hudební pedagogiky*. 1. vyd. České Budějovice: Pedagogická fakulta, 1979. 45 s.
- 32) ZEŽULA, Jiří a Olga JANOVSÁ. *Hudební výchova v mateřské škole: metodika*. 2. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1990. 387 s. Učebnice pro střední školy. ISBN 80-04-24939-6.

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1: Ukázka otázek v rozhovoru

Příloha č. 2: Ukázka rozhovoru s paní učitelkou

Příloha č. 1

Ukázka otázek v rozhovoru

Otázka č. 1.

Jaké dítě je?

Otázka č. 2.

Jaká je jeho pozornost?

Otázka č. 3.

Jaké je jeho chování vůči paní učitelce a k ostatním dětem?

Otázka č. 4.

Jaké je jeho chování při hře?

Otázka č. 5.

Jaké je jeho chování při řízených činnostech? Liší se v činnostech výtvarných, hudebních, pohybových?

Otázka č. 6.

Jaký mají vztah děti k dítěti?

Otázka č. 7.

Jak je pohybově obratný? Jaká je jeho záliba/potřeba v pohybu?

Otázka č. 8.

Co je na dítěti zajímavého?

Příloha č. 2

Ukázka rozhovoru s paní učitelkou:

1. Jaká Lucinka je?

„Lucinka, je na svůj věk velká, silná, míň obratná, ráda jí, ráda se směje. Vytipovala si jednu kamarádku ve školce, na které je téměř závislá. Ta když je ve školce, tak Lucinka jiné děti od sebe odhání. Ale když holčička ve školce není, dokáže si hrát i s ostatními. Lucinka dělá dojem, že nevnímá. Pozornost je někde jinde, než kde jsme my s ostatními dětmi. Když se jí ale zeptám, tak ví, o čem je řeč. To je na ní zvláštní.“

2. Jaká je její pozornost?

„Její pozornost je takový oříšek. Jak říkám, když si o něčem povídáme, tak Lucka kouká do stropu, po kamarádce nebo po dětech. V momentě když, se jí zeptám, tak ví, o čem se mluví. Dělá dojem nepozorné, ale přitom ví.“

3. Jaké je její chování vůči paní učitelce a k ostatním dětem?

„Autoritu respektuje, tam není žádný problém. K ostatním jak říkám, má vytipovanou jednu kamarádku, pokud ta není ve školce, tak si hraje s kýmkoliv. I k mladším dětem je hodná a pozorná. Možná by chtěla mít i doma sourozence, protože je doma sama. Opečovává ráda ty mladší a slabší děti. Je hodná.“

4. Jaké je její chování při hře?

„Má ráda takové lumpárny s tou kamarádkou. Kolikrát nevíme, čemu se směje. Když jí přijde něco směšný, směje se někdy i jak smyslů zbavená a my nevím čemu. Jinak si hraje jako ostatní děti.“

5. Jaké je její chování při řízených činnostech? Je tam nějaký rozdíl ve VV, HV, pohybových činnostech?

„Radši má vybarvování obrázků a činnosti kde jsou daná pravidla. Pro ní je horší mít vlastní nápady a vlastní tvořivost. Při hudbě se zapojuje ráda, má ráda hudbu, ráda tancuje. Na ní je vidět, že má hroznou radost, umí to dát najevo. Není tam ta tvořivost a fantazie tak veliká. Spíš se opičí po té kamarádce.“

6. Jaký mají vztah děti k ní?

„Děti jí moc nevyhledávají. Ona tím, jak má tu Johanku pořád u sebe, je schopná i děti od sebe odehnat, tak potom když jí tady nemá, tak jí děti neberou. Když jí tady nemá, chtěla by navázat vztah s dětmi, ale ty už nechtějí, protože mají svá přátelství.“

7. Jak je pohybově obratná? Jaká je její záliba v pohybu?

„Lucka není obratná, jak je asi i velká a rychle vyrostla tak s tím má problém. Jde to vidět na té hrubé motorice tak i jemné, třeba na držení tužky. Lucinka má potřebu pohybu, ale radši než závodění a běhání má takový lumpárny. Jde do všeho, ale je takovej hromotluk mezi dětmi. Není obratná.“

8. Co je na Lucce zajímavé?

„Je hodná, nikomu neublíží, jak k dětem tak dospělým snaží se. Zbožňuje tatínka, tam je ten vztah hezký. Na mamku je někdy hubatá. Je veselá, milá, je fajn. Jen ta pozornost je, že se v ní nevyznáme. Projevuje se jinak. Ale tatínek je prý taky takový, říká maminka.“